

50487

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF.

9. szám.

XIII. évfolyam.

A HÉT

SZAKÁCSKÖNYVE
MEGREDELHETŐ KIADÓHIVATALUNKBAN

ÁRA 5 KOR.

Szerkesztőség és kiadóhivatal

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

GRÓF SZÉCHENYI HANNA

AMEUBLEMENTS
FONDÉE A PARIS EN 1888.

HÁRPITOS-ÉS DISZÍTÓ

STEINBACH GÁBOR

DECORATEUR

KÜLÖNLEGESSÉGEK FRANCZIA ÉS
ANGOL BÚTORZÖVELEKBEKben UGYSZINTEN
KIMZÉSEKBEKben.

MINDEN A BERENDEZÉSI SZAKMÁBA VÁGÓ MUNKÁJAISON ELVÁLLALATNAK.

CSÁZ. & KIR. SZABAD. ÉKSZÉSI VÁLLALKODÁS.

BUDAPEST

PODMANICZKY-UTCZA 18

Telefon-szám
20-76.

Gyár-utca sarok.

Budapest fő- és székvaros tanácsától izlésteljes tervezetei révén, a milleniumi kiállítási pavillonjában teljesített munkáitával kitüntetve.

Páris 1900.
Ezüst érem.

MEDAILLE
D'ARGENT.

A bécsi „MIEDERHAUS IGN. KLEIN”
mellfűzőinek budapesti raktára:

ROSENBERG ARTHUR

☞☞ Budapest, ☞☞
Hígyó-utca 5. Klotild palota.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve küldetik.

••• Elsőrangú mell- és vállfűző műterem. •••
••• Különlegességi készítmények. •••

Kathreiner-féle
Kneipp-
maláta kávé.

= Egy háziasszony se
késlekedjék tovább ezt
az egészséges és izle-
teskávéitált bevezetni.

*Tannonia szálloda
Budapest. Keresési-ut 7. szám.
A nemszeli asinlár mellett*

MICHELSTÄDTER S. E. és H.

BUDAPEST

Váci-utca 3. — Erzsébet-körút 15.

Legnagyobb czipőraktár.

Czipők csak a legjobb anyagból, a leg-
elegánsabb alakban, a legolcsóbb árban.

Egyedüli készítője a gomb-
fűzés- és =
czugnélküli Triumph-
czipőnek, mely egy érintés-
sel fel- és lehuzható.

Vidéki rendelések pontosan szer-
késztetnek. Rendelémél elég egy
jól illő ócska czipő bekládása.

STOMATIN

SZÁJ- és FOGÁPOLÓ SZEREK

A ki jó, egészséges, tiszta és fehér fogakat akar, használjon:

STOMATIN-fogport, STOMATIN-fogpasztát vagy STOMATIN-fogpépet.
Ára 1 korona. Ára 1 korona. Ára 70 fillér.

A ki azt akarja, hogy szája tiszta, szagtalan és üde legyen, használjon:

STOMATIN-szájvizet és STOMATIN-szájzít (CACHOU).
Ára 1 korona. Ára 70 fillér.

Honi gyártmány. Kapható mindenütt. Budapesti főraktár: TÖRÖK
JÓZSEF és dr. EGGER L. és J. urak gyógyszer-tárában.

Szétküldési főraktár: „STOMATIN-GYÁR” Zombor.

MÉGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... > 10.—
 Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII. Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

— 2 © Budapest, márczius hó 2. © —

Krónika.

Glosszák a hétről.

— febr. 28.

A szászokra rájár a fűd, mintha románok sohse lettek volna a világon. A derék urak, akik igen kitűnő magyarsággal tudják német voltukat demonstrálni, nem igen érdemlik meg azt a baráti támogatást, melyben Hódossy Imrétől kezdve Rákosi Viktoron keresztül Pichler Győzőig a magyarság bajnokai részesítik. Mert a szólásszabadság nem arra való, hogy a másikat hazugságra kényszerítse. Ha egyáltalán van értelme annak, hogy a szász urak a maguk nemzetiségi politikájukról a magyar képviselőházban beszélnek, s ha ezek az urak csákuugyan olyan gondolkodásuak, amely a magyar képviselőházban elszigetelve marad, akkor a legelemibb alkotmányos szabály szerint módot kell nekik nyújtani, hogy úgy beszéljenek, ahogy valóban gondolkodnak s az ő beszédjökben az a politika szólaljon meg, melyet otthon valóban csinálnak. Ennek ellenében a szász szónokot valóságos blokade alatt tartják, amíg beszél s a szó teljes értelmében cenzura alá fogják a beszédjét. Azt kívánják tőle, hogy ne azt mondja, aminek elmondására a választói ideküldték, hanem azt, ami ellen küldték ide. A szász képviselő akkor becsületes politikus, amikor haragra gyújtja Pichlert és akkor komédiázik és alattomoskodik, amikor Pichler meg van vele elégedve. Kettő közül az egyik: vagy szabad a képviselőházban olyan beszédeket tartani, mint a szászok tartanak, vagy nem. Ha szabad: akkor békességes végighallgatása nem a magyar hazafiság vétké, hanem a teljes szólásszabadság és a nemzetiségiek iránt való tolerancia dolga. Ha pedig nem szabad, akkor nem a lehurrogás állja utjukat, hanem vagy a választás törvénye, vagy a választás módja. De egyfelől felbuztatni őket: jertek ide az alkotmányos fórumra és itt, nyílt sisakkal valljatok politikai szint, másfelől pedig, mikor a szászok erre a becsületes, nyílt háborura vállalkoznak, akkor lehurrogják és háborgásba hozzák őket, nem egyéb, mint az a különös szólásszabadság, mely azt mondja: egészen szabadon és bátran, a legkiméletlenebbül hirdetheted, amit én gondolok, de jaj neked, ha csak egy szóval mered elárulni, hogy nem egyet gondolsz énvelem. A szászokat kár volt bebocsátani a magyar parlamentbe csak azért, hogy itt szerezzék meg az első, igazi sérelmet, melyet a magyarság az ő és a többi nemzetiségek szabadságán ejtett.

Henrik herceg világjárásának eddigelé nem igen örülhet a világ. Kinában is járt, Kinában is ünnepelték, mint fehér ördögöt és két év múltán vérbe fult szerecsésten színhelye az ő ünneplésének. Nem volt oka semminek, mégis gonosz ómennek érzem az ő amerikai utazását is, amely több pénzébe kerül a Egyesült-Államoknak, mint az a különben igen tiszteletreméltó yacht, melyel a német császár megtisztelte az amerikai ipart. A politikai jelentőségénél, mely különben titkos, mint a börzékötés; sokkal érdekesebb és jelentősebb a társadalmi forrongás, mely a hercegi látogatás nyomán jár. A demokrata amerikai kifordítja minden gazdagságát és gögjét a korona tiszteletére, amelyet a maga fején meg nem tűrne. Meghatóan naiv a hercegné igazi német jószívre valló elszörnyedése arra a hirre, hogy az ura számára 300.000 dolláros ebédet fizetnek. Mennyi jótettet lehetne elkövetni ezen a pénzen: gondolja a nemes hölgy és meg is kábeli gondolatát Amerikába. A herceg bölcsen hallgatott neje jószívére, mert a yankeek nem szentimentálisak sem a maguk szegényei, sem a más hercegnője irányában. Ezt a nagy ebédet, valamint a többi ünnepséget sem a hercegnek adják, hanem maguknak és szívesen meg is fizetnék a herceg fáradságát, amivel az ünnepeltetése jár. Mintha csak azt mondanák neki: ugy-e, jó volna mindig itt hercegnek lenni? Bezzeg, otthon, a szegény Németországban nem olyan jó dolog az. De mi, ha herceget akarunk, akkor kölcsön kérjük a német császártól, vagy pedig vásárolunk egyet-egyet a leányaink számára. Különben a két nagy nemzet barátságára van predesztinálva egymás irányában, nem annyira a fajuk rokonsága, meg a szimpátiájuk alapján, mely összeköti őket, mint inkább az Atlanti-oczeánnál fogva, mely elválasztja őket. Németország új politikája ugyanis amerikai nyomón jár s a két nemzet, mennél inkább halad egy nyomon, annál jobban szorul az Oczeánra, mert az ő szeretetük rászorul bizonyos távolságra. Nem csoda, hogy az első pohár, melyet a szép Roosevelttel kisasszony vágott az új yacht oldalához, tulajdonképpen az Atlanti-oczeánnak szült. Meg is érdemi.

A Beöthy-ügy sokkal kellemetlenebb, mint amilyen fontos. Kiásta az animositás — nálunk a tisztességet meg az igazságot mindig csak valakinek a fejéhez vágják, ha valakire haragszanak — és elhallgatja az érdekétség. A dolognál magánál fontosabb az, hogy kik teszik szóvá és kik hallgatják el. Szabad-e a Nemzeti Színház igazgatójának privát színházi vállalkozásokba fogni? Ez nem

kérdés. Szabad, mert nem tiltja senki és nem szabad, mert nem teszi föl róla senki. Sem a becsületébe nem vág, sem a tisztességét nem gyarapítja. De nagyot változtatott ezen a cinikus, de minálunk másképen igazság szerint nem aprecziálható fölfogáson a Beöthy nyilatkozata. Ha hallgat, nyert ügye van, valamint nyert ügye van, ha kereken hazugságnak mondja a kis leleplezést. De Beöthy magyarázta a tényt és ezzel maga is akceptálta az inkompatibilitásról való föltevést. Magyarázat közben pedig megesett, hogy rábizonyult az üzleti részesség, amelyet magyarázatában félig eltagadott, félig elhallgatott. A nyilatkozatbeli ellenmondás, melybe keveredett, sulyosabb, mint a vád, melyet ellene emeltek. S tetőzi baját az utólagos teljes elhallgatása akkor, mikor ellene nagyon is hangosan kiaknázzák védekezése gyöngeit. Aki *a*-t mondott, annak *b*-t is kellene mondania, ami különben csak szólás és nem igazság, mert Beöthy László jobban ismeri embereit és korát, mint a közmondás s mint annyiszor, ugy ebben az esetben is bizonyos ideig való hallgatással el lehet feledtetni nálunk azt, amit szóval és tettel száz diplomata sem képes elintézni.

*

Ha a gyászoló apát el tudnám választani a politikustól és patricziustól, igen mulatságos mókát írhatnék a magyar Luegerről, aki alapítványt tett a városnál, melylyel potom pénzen katolizálni tudta az egész munczipiumot. Budapest polgármesterének katolikusnak kell lennie, hogy kiadhassa tizezer korona kamatait egy vagyontalan *katholikus* leánynak, aki *katholikus* emberhez megy feleségül. Ha a klerikálisok oly bőkezűek volnának pénzzel, mint szóval és jószándékkal, a Polónyi Géza módszere szerint egy körfordulással jezsuita pátereket ültetnének a magyar kormány székébe. Fölötte érdekes, hogy ez a keményfejű, rendkívül okos, a kis ujjában is politikus Polónyi mennyire hozzá tud alkalmazkodni mostani álláspontjához, amikor a mandátum hiánya egyszerűmindent felszabadítja sok minden fajtájú nyügtől és tekintetektől. Neki most nem kell se függetlenséginek, se filosemitának lennie, ő most szive szerint való katolikus, de meg praktika szerint való katolikus is. Az a furcsa klauzulájú alapítványa is mintha utját akarná készíteni egy eltemetett, de most újra éledő ambíciójának. Mintha bölcs előrelátással csak azért emlékeztetné a klerikálisokat arra, hogy a budapesti polgármesterségnél is nézzenek a felekezeti kvalifikációra, amely kvalifikáció — egyebek mellett — ő benne kétségen felül megvan. S lehet, hogy az első polgármester, aki Polónyi Géza pénzéről intézkedni fog, a lehető leghivatottabb lesz erre a ténykedésre, amennyiben valamenni élő ember között legjobban tudhatja, kinek adná Polónyi a járadékot, ha ő volna a polgármester.

*

Az udvartartás kérdése talán az egyetlen közjogi ügy Magyarországon, melyen sem kormány, sem törvény nem változtathat. Minden kormány szívesen hozná fél évre Magyarországra az udvart, hogy itt költsön és fejtsen ki fényt és törvényeknek bőviben vagyunk, amelyek a

félévi itt tartózkodást kikötik. A dolognak utját állják az okok és a kifogások. Kifogásuk kitünő volt, hogy a királynak nincs megfelelő lakása és Széll Kálmán: ma még a királyi vár kiépítésével biztathatta a bécsellenes hazafiakat. Ám ámitja önmagát, aki komolyan megbizik a királyi vár csodatételében, mert a lakáskérdéssel együtt nem oldódnak meg a királyi udvartartás belső természetében levő nehézségek. Egy az, hogy sem pénzzel, sem törvénnyel a király környezetét nem lehet megmagyarosítani, az pedig, hogy itthon a királyt magyar emberek vegyék körül és az osztrák udvar várjon Bécsben a sorjára, csak szinleg adna Magyarországnak udvart, mert ami ennek a különös szervezetnek a politikai sulyát és nemzeti jelentőségét megadja, az is Bécsben maradna az osztrák urakkal. Előállana a másik keserűség, mely most lappang, mint a keserű por az ostyában, hogy a magyar udvar, noha paritásos, mégis bliktri az osztrákkal szemben. A nagy intrikákat Bécsben szönek, a nagy pénzeket is ott költenék, a nagy diplomáciai események ott peregnének le, a magyar udvartartás félesztendeje pedig a királyi privatizálás és kvázi udvari robotja lenne. Abban sem bizakodhatnánk, hogy a magyar udvartartás ugyanazt a fényt és költsékezést bocsátaná a magyar rezidenciára, mint most az osztrákéra az osztrák, mert a magyar urak most is itt vannak és Bécsben költenek, a magyar udvar pedig sokkal irigyebbül sanditana Bécsbe, semhogy nem ott állna ki versenyre az osztrák urakkal. Akik az udvartartástól meg akarják kapni, amit tőle várnak, azoknak egy lépéssel odébb kellene menniök s a külön magyar külügyet is követelniök. Külügyi képviselő nélkül az udvar voltaképpen nem is udvar, csak királyi háztartás.

Semper.

Két fehér rózsá.

*Egy fehér rózsát
Dobtam a zugó, tajtékzó habokba
S a tűnő vízár
Szilaj örömmel magával ragadta.*

*Te julsz eszembe,
Ki vigan élsz most, könnyelműn, raggogva...
Egy fehér rózsát
Dobtak a zugó, tajtékzó habokba.*

Farkas Imre.

Tudásunk szürke, bár egékbe érjen,
Csak szívilágunk tünderkertje szép;
Boldog csak az, ki jókor, idejében
Virágerdővel látta el szívét.

Madarassy László.

*

A tudós.

Tudósnek kedvesebb az a csöpp bogárka,
Mit ő földöz föl, mint hű derék szép párja;
Az ám — s nem hiába:
Bogarához köti halhatatlansága!

Felsőpatyi P. István.

A császár nyakláncza.

Irta: HELTAI JENŐ.

En, jelen sorok írója, most, hogy alkonyodó életem emlékezetes eseményeit írásba foglalom, különös meghatottsággal gondolok azokra a nagy nőkre, akik jók voltak hozzám és nem sajnálták tőlem csókjaikat. Sokan voltak; arcképeket, leveleiket, hajfürtjeiket, szalagjaikat, zsebkendőiket, más egyéb csecsebecségeket hiven megőriztem mindmaig, hogy elmulásom kellemes legyen ez illatos emlékek közepette, hogy az utolsó pillanatban még egyszer teliszívjam magamat ragyogással, szerelemmel, tüzzel, mielőtt az örök sötétségbe lebuknám. És most látom mind e nőket: az odaadón gyöngédek, a kaczéákat, a büszkéket, akiknek a meghódításához valóságos csataterv kellett, a gyönyörűen ostobákat, akiket birni: nyugalom és boldogság, az izgatón veszedelmeseket, akiknek a szerelme gyötrő és tébolyító. Látom mind, mind és elsőnek, legragyogóbbnak, leggyönyörűbbnek Giuliat, az éjszemű olasz nőt, aki megbolondította egész Párist, egy kicsit a császárt is...

A város, az én városom: Páris, akkor jó magammal együtt majd negyven esztendővel fiatalabb volt. Akkor fény, pompa és jókedv ragyogott be mindent, elmés emberek akkor találták ki a világ legszebb dolgát: az operettet. A pogány istenek uralkodtak a színpadon és az életben, nagy színésznők bódítottak és fenséges demi-mondeok. A gyönyörű gondtalanság kora volt ez, a háboru előtt, az élet szeretete ekkor égett legerősebben minden szívből és az élés művészetét ekkor gyakoroltuk a legnagyobb tökéletességgel.

Diák voltam, huszonkét éves kölyök, jókedvű és léha, mint egy fox-terrier, de az eszem és a szívem a helyén volt és imádtam a szépet mindenben, még az asszonyokban is. Üres óráimban verseket is írtam, közönséges rimes sorokat, amelyeket minden fölvilágosodott ember ír, de ezek a versek nekem mégis nagy mulatság voltak. Többnyire színésznőkről szóltak és a népszerű demimondeokról. A kávéházban, korcsmában azután szavaltuk ezeket a verseket, amelyek mind mély hódolatot árultak el és részletesen ecsetelték az illető hölgyek bájait. A pajtásaim között ennél fogva nagy tekintélyem volt, sőt a Quartier Latin egész grisettes-társadalma is némi tisztelettel nézett föl rám, e kedves, jó leányok mindegyikének a szívében ott élt a homályos reménység, hogy az ő bájait is meg fogom énekelni. De én diskkrét voltam.

A legsikerültebb versem Giuliaról szólt. Ezt a nagyszerű nőt, akiért mindenki rajongott egyetlenegyszer láttam a színházban. Egyedül ült páholyában. Azaz mégsem egyedül. Nyakán ott volt a történelmi nyakláncz, a császár ajándéka. Ez a tiszteletet lehellő és kétszáz ezer frankot érő gyöngéd emlék, mintha a garde de dameja lett volna. Igen mohó szemmel néztem ezt a ragyogó nőt, aki fekete szépségének teljességében a gyönyör kimeríthetetlen forrásának látszott. És amikor előadás után hazaballagtam a Szajna tulsó oldalára, már vessorokat mormogtam magamban:

»Óh Giulia, szebb-é Milo
Vénusza nálad? Ez a vita meddő...
Annak szegénynek karja sincs,
Neked pedig van, hál'istennek kettő...«

És mire a kávéházba értem, már nemes lelkesedéssel szavaltam el a fiuknak e nagyszabású költeményt. Két nap alatt a vers első mondata szálló ige lett, én pedig elfeledtem Giuliat.

Azonban egy diákbálon találkoztunk. Ezekon a bálokon akkor még pajkos jókedv és igazi vidámság vihar-

zott; mi magunk táncoltunk magáért a tánczért, nem pedig fizetett robotolók és mutatványos leányzók. Egy ilyen bála tévedt el Giulia, finom arslánok és huszártisztek társaságában, nyakán az elmaradhatatlan ereklyével, a császár nyaklánczával. Mindnyájan be voltak csipve, maga Giulia is, aki hangosan beszélgetett és hangosan nevetgált mindenfelé. Ahogy fölismertük, karban gyujtottunk rá az én nagyszabású versemre:

»Óh Giulia, szebb-é Milo
Vénusza nálad? Ez a vita meddő...«

A táncz abbamaradt és mi mindannyian ott tolongtunk körülötte.

— Föl kell emelni! — indítványozta valaki és néhány merészebb kéz már a derekához férkőzött.

— A verset akarom hallani — mondta Giulia, miközben néhány legyintéssel eltávolította a tolazkodó kezeket.

Valaki eléje állt és elszavalta neki az ismert négy sort.

— Nincs tovább? — kérdezte Giulia.

— De van tovább is, csak hogy a többit nem tudom. De itt van a költő...

En, a költő, aki eddig szerényen meghúzódtam a háttérben, most büszkén előléptem.

— No kis fiam, szavald el a versedet — szolt Giulia bizonyos anyai leereszkedéssel.

— Elszavalom szívesen — mondtam én — de nem itt.

— Hát?

— Otthon, nálam.

És daczosan néztem rá, sőt bizonyos göggel. Engem ugyan le nem főz. Giulia elnevette magát:

— Tetszel nekem fiu. Megérdemled, hogy megajándékozzalak...

Az egyik huszártiszt előzékenyen a pénztárczájához kapott. En éreztem, hogy a vér előnti az arcomat. Giulia azonban mosolyogva fejezte be a mondatot:

— ... Magammal!

Az egész bálterem riadó tapsviharba tört ki és Giulia úgy állt ott a színes lámpák alatt, a füstös falak között, mint egy jóságos királynő, aki a köznép nyomorának az enyhítésén fáradozik. Barátai is előzékenyen mosolyogtak az elmés fordulatnak, ebbe már bele kellett törődniök, mert Giulia szeszélyes és akaratos volt, ellentmondást nem tűrő, parancsoló lélek.

Giuliat úgy vittem el magammal a bálteremből, ahogy egy ünnepelt rablóvezér a legédesebb zsákmányt, amelyet rablótársainak a gyöngédsége neki juttatott. Azt hiszem az egész diákság büszke volt erre a győzelemre, amely az egész czéhnek dicsőségére vált. Az ördögbe is! Páris legünnepeltebb szépsége, akinek maga a császár is szentelt egy szerelmes órát, egy szegény ficzkónak a diákszobájában! Ma, amikor erre visszagondolok, szinte csodálom, hogy a fiuk szerenáddal vagy fáklyás-zenével nem kedveskedtek nekünk. Annyi bizonyos, hogy ezen az estén magával a császárral sem cseréltem volna, mert ő már tul volt azon, ami reám várt.

Giulia, az ellentmondást nem tűrő, parancsoló lélek az én szegényes kis szobámban nagyon odaadónak és szerelmesnek mutatkozott, kis poétájának nevezett és az olasz nyelv minden gyöngéd jelzőjét rám pazarolta. Óh azok az első csókok, amelyeknek az emléke ma is megdobogtatja a szívemet! Az egy rozoga széken ketten ültünk és ő vállamra hajtotta a fejét. A nyaka fehéren villogott és én meg akartam csókolni ott, ahol a császár láncza, az emlékezetes, a nagyszerű, a megbecsülhetetlen nyakláncz pompázott.

Átkozott pillanat! Minek is néztem oda? A nyakláncz megzavart. Határozottan megzavart. Eszembe jutott

a császár és valami különös, megmagyarázhatatlan érzés rabja lettem. Ebben az érzésben volt valami az alattvaló hódolatából és a szerelmes férfi bosszankodó féltékenységből. Szinte ellenséges és mégis tiszteletteljes tekintettel néztem a lánczra, amelynek halvány gyöngyei és szikrázó brilljántjai mintha farkasszemet néztek volna velem. A császárt láttam a brilljántok tűzében és a kényelmetlenség érzésével fejtettem le nyakamról a Giulia ölelő karját. Giulia meglepetve nézett rám és nem értette a dolgot, én persze nem magyaráztam meg neki. Azzal vigasztaltam magam, hogy szerencsére mindez a kényelmetlenség nem fog sokáig tartani, csak addig, amíg Giulia leoldja nyakáról a lánczot.

A nagy és végzetes csalódás itt következett. Giulia nem oldotta le a lánczot. Az, mint egy félelmetes és kellemtelen harmadik ott maradt közöttünk, csillogott, ragyogott, kápráztatott, az arczomba szórta hideg tűzét, határozottan gunyolódott velem. Én pedig nem láttam egyebet, csak a lánczot, nem láttam Giuliát, nem éreztem karjának ölelését, csak a császárra gondoltam. Utólag szívesen elismerem, hogy ez borzasztó számárság volt, de akkor nem tudtam a császárság eszméjétől szabadulni. Végre nem birtam tovább és könnyörgve mondtam az egyre jobban csodálkozó Giuliának:

— Vedd le a nyakadról azt a lánczot!

Giulia idegesen kapott a lánczhoz:

— Nem veszem le. Sohasem veszem le. Ez az én babonám.

— De ha nem tudom nézni! Folyton a császárra gondolok. Tíz percz óta egyebet se látok, mint tábornokokat, diplomatákat, szenátorokat, udvarhölgyeket és lakájokat. Mind itt vannak a szobában és a császár cercelet tart.

— Megbolondultál?

— Még nem. De ez örültség!

Hirtelen rémes gondolatom támadt. Hátha Giulia itt, ebben a szegényes diákszobában attól tart, hogy ellopom a történelmi nevezetességű ajándékot? Hátha ezért vonakodik? De ő nagy lélekismerők éleslátásával rögtön kitalálta, mi bántja az agyamat.

— Bolond vagy — mondta. Azt hiszed, hogy félttem?

És egy királynői mozdulattal leoldotta nyakáról a lánczot és az asztalra dobta. Fölujjongtam. Mohón közeltem szájammal a nyakához, de hirtelen félrekaptam a fejemet. Hiába, a császár ott volt a szobában, a brilljántok fenyegetően szikrázták felém az asztalról és én nem tudtam a szememet levenni róluk. Sáppadtan, verejtéktől gyöngyöző homlokkal álltam föl, míg Giulia dühében sirva fakadt...

Most már nem is törődtem vele. Homlokomat az ablaküveghez szoritottam és kibámultam az éjszakába. Künn az utcán is a császár nyaklánczát láttam, ott világított a sötétben, láthatatlan zenekarok a marseillaisét játszották és mindenki levett kalappal bámulta. A császár pedig jött és Giulia nyakára tette a lánczot. Én letéptem, mire a császár rosszalva csóválta meg a fejét és újra fölköttötte. Ez a küzdelem reggelig tartott. Lázam volt.

Giulia ezalatt álomba sírta magát. Reggel köszönés nélkül távozott. Az ajtóban mégis megfordult egy perczre. Szerettem volna valamit mondani neki, bocsánatot kérni, de egy szó sem jött az ajkamra. Csak annyit tudtam nagy nehezen eladogni:

— Látom-e még valamikor?

— Hogyne — mondta roppant komolyan — majd ha Franciaország köztársaság lesz...

Mondanom sem kell, hogy ezt az ígérte nem tartotta meg.

Halhatatlanság.

*Ezen a kisdéd bolygó-csillagon
Milyen tömérdék sok nagyság vagyon!
Ez élve nagy, az halva halhatatlan,
Amaz majd föltámad száz uj alakban!
És át mily bősz csatákat küzdenek!
Mik ömelltök a félistenek,
Kik közt sok Achillesként pityereg,
S mik a mennykőszóró Jupiterek? —
Kis-Miska mind! Helvenkedő gyerek!
Tudás, művészet már most rengeleg:
Csodás világokat leremtenek!
Mégis szül minden század uj csodákat,
S kell a tudásvágy s nagyság uj csatákat.
A halhatatlanok meg szaporodnak:
Se szerük-számuk, mint a csillagoknak!
S amig leszállnak ők magok a sirba:
Nevök él köbe, érczbe bele írva!
S mint a sötét s napfényes föllegek,
Meg-meglep szellemök s körüllebeg.
Dicső mind! ... Tudni én csak azt szeretném:
Mi lesz mindebből a végső eredmény?!
Ha megfogatkozik a tűz a napban,
S földbe fagy az utolsó eszkimó,
A legbölcsebb lény lesz a végső tinó,
Melyből nem lesz már sohasem ökör:
E sok örök nagy mű. hol tündököl?!
S hová lesz a tömérdék halhatatlan?!*

Felsőpatyi P. István.

Krónika II.

A költő szerelme.

— febr. 26.

E héten temettek egy tiszteletreméltó öreg uriaszszonyt, leánykori nevén Mednyánszky Bertát, ki hatvan esztendő előtt egy napra, egy hétre vagy egy hónapra esemény volt a Petőfi Sándor életében. A holt költő szerelme... Jókai Mór egyik legszebb versének czime ez (mert Jókainak vannak ám gyönyörű versei), s ez is éppen Petőfiről szól s az asszonyról, ki eldobta az özvegyi fátyolt s valaki kedvéért elhagyta az ő nevét!... A holt költő szerelme!... Elgondolni a szerelmet, elgondolni a költő szerelmét, elgondolni a lázat, mely a haja tövétől a körme hegyéig bezsibogta a fiatal költőt, mikor ébren, álmában, álmodozva vagy munka közben nem volt pillanata, hogy ne arra az egyre gondolt volna, mindig arra az egyre, aki minden idegében benne élt, minden léleketét mozgatta, akit gondolatával körülölelt, szavával titkolt, pillantásával elárult, akit szeretett, szeretett, szeretett úgy ahogy soha azelőtt senkit, soha azontul senkit — legalább akkor így érezte, aznap, azon a héten vagy abban az esztendőben... S elgondolni, hogy az a nő itt járt közöttünk, mintegy a költő lelke kezenyomával s a nagy ember emlékezetének kézzelfogható darabjával — igen, igen, értem, hogy tisztelet, érdeklődés, szomju kíváncsiság környékezze, talán üldözte is, mint mindent és mindenkit, aki összefüggésben áll a félistenekkel, kik számunkra az életet és a történelmet elviselhetővé teszik.

Hogy nem omoltunk lépten-nyomán elébe, a köntösét nem csókoltuk s kápolnába nem állítottuk eleven oltárképnek!

... Hát bizony: jó, hogy nem tettük. Mednyánszky Berta ugyan még elmondhatta magáról, hogy volt a költővel találkozás, tudott a versekről, melyeket az hozzá irt, volt is belőlük egy kötete a költő sajátkezű ajánlásával — s ez körülbelül a legteljesebb szerelmi regény, mely a feleségével s a Prielle Kornéliával valón kívül a Petőfi Sándor rövid életében találhatik. Mednyánszky Bertát az is kiválónak teszi, hogy volt bátorsága őszintén megvallani, ő maga mennyire nem volt szerelmes Petőfi Sándorba. Ez ritkaság — a regény után eltelt évtizedek során a nagy ember alakjának növekedésével két kegyes család nő együtt az irodalomtörténetívé kipéccézett női szivekben: egyfelől magukat is csalják azzal, mintha valóban lett volna valami közük, lett volna a szívüknek valami köze a nagy emberhez, másfelől azt a kötelességet érzik, hogy legalább a világ előtt úgy tegyenek, mintha lett volna. Szerelem! A szerelemnek átkozottul kevés köze van a férfi vagy a nő ugynevezett emberi nagyságához. A hir, a borostyános homlok bizonyára jó kerítő és közvetítő, sőt, ideig-óráig, illuziókeltő is lehet, de az illuzió hamar lefoszlik, s ha foszlányai alján nem marad egyéb nagy embernél vagy nagy nőnél, vége akkor a szerelemnek is. A nagy költők élete rajzaiból tudjuk, gyakorta mily kevés közük volt az asszonyokhoz, kiket verseikben halhatatlanná tettek — még kevesebb, mint amily kevés közöttük az a donjuan fajta férfi, kinek, hogy az Arany János gyönyörű szavát idézzem: nap az ő szerelme, akire süt, olvad. Goethe egyike volt e keveseknek, s mégis tőle származik a híres mondás, mely titkos törvénye a költő-szerelmeknek: *Und wenn ich dich liebe, geht es dich an?* Nem, tisztelt szőke lyányka vagy barna menyecske: magának többnyire semmi köze ahhoz, hogy valamelyik gyulékony ábrándozó belehabarodott a maga junói vagy töltött csibényi szép személyébe. A költő, azon kívül, hogy költő, ember is és férfi is, még pedig szerencsésebb vagy szerencsétlenebb férfi, kinek több vagy kevesebb szerencséje van a nők körül. E szerencse nagyságának vagy csekély voltának fokán nagyon keveset változtat, hogy az az ifju vagy az a férfi költő vagy művész is egyszersmind. Goethe meg Byron, ha sohasem irnak egy sort sem, ugyanannyi asszony kegyében sütkérezhetnek vala, mint így, összes költeményeikkel, s Heinérol az ő legsejtetőbb hazugságai, Petőfiről a legadakozóbb életrajzírók sem hitethetik el, hogy valami nagy szerencsésük lett volna a szerelemben. Nem volt, mint ahogy az antik arczélú Napoleonnak s az odini Bismarcknak sem volt, a börziánerformájú zömök kis harmadik Napoleonnak meg lett volna, ha élete végéig egy fillér nélkül bolyong Svájcban vagy Angliában, élete végéig akadt volna egy-egy tehenész lyány vagy traktérbeli szobalyány, ki megoszsa vele bánatát, szegénységét, ismeretlenségét, öregségét, betegségét. Ez így van, és, a költők életrajzában nem nem nehéz megfigyelni: ők maguk is többnyire tudják, hogy így van, s a hevülő költő fellobbanásait a közömbösen hagyó voltának tudatában lévő férfi gyakran elrejtí — finom mosoly vagy erőltetett durvaság, atyáskodó jóindulat vagy

különczködő hallgatás mögé az imádott nő elől, kinek így nemcsak hogy köze nincs hozzá, de sokszor sejtelve sincs róla, hogy a költő szerelmes bele. Az imádott nő ezalatt szeret valakit, valakit, — édes istenem: valakit, akit szeret — ötven év mulva aztán jönnek az életrajzírók, s számon kérik a szegény agg uriasszonytól a költő szerelmét. Mi köze őneki a költő szerelméhez? Mi emlékei lehetnek róla? Van-e egy íz a szívében, mely valaha ő értte dobogott s az övével együtt dobogott volna? S ha ez nincs — egyéb emlék nem szerelmi emlék.

A Petőfi Sándor életében egy nőről tudják biztosan, hogy Petőfi Sándort szerette, ama bizonyos költői cigánylyányról, kiről azonban azt sem tudni biztosan: élt-e valaha egyáltalában? Nemcsak ellenkező adatok híján, de a költő versei olvastára egészen bizonyosan meg lehet állapítani, hogy a nők nem szerették — még azok sem, akik, mint a felesége, ismerték s tudták, ki ő. A Szendrey Julia naplójából világosan kitetszik, hogy »költői ábránd és nem szerelem« hajtotta őt a költő karjaiba, s minden jel arra vall, hogy már a mézesetek alatt megkezdődött a nő keserves kiábrándulása, mely ellen az ura életében George Sand-i és Madame Roland-i szerepekkel narkotizálta magát, holta után pedig, országos botrányul, csunya tivornyákkal. Pedig nem volt megéra — a második urával boldog, tiszta, költői házáséletet élt. S bizonyára Petőfiben sem volt a hiba. Szép ember, igaz, nem volt; ferde szája, sárgás arczbőre, sertés haja és bütykös keze nem tette adonisszá, s a szegénység s a paraszti sor sem nevelt bele arisztokrata allűröket. De szörnyetegeknek s kocsisoknak is volt már szerencsésük asszonyok körül, s Petőfi ezenfelül mindenképpen férfias ember is volt. S micsoda fenséges lélek, mily jó, nemes, lángoló, s mégis munkás és kötelességtudó! Lehet, hogy a nők között, kiket imádott, nem egy el-elmélázgatott, a talán hitvány emberre gondolván, kire női szive gyengédségét méltatlanul pazarolja: istenem, ha ez a nyomorult ember oly nagyszerű, oly becsületes és tökéletes volna, mint az a derék Petőfi! Szeretni azonban azt a nyomorult embert szerették, s nem azt a derék Petőfit.

A szerelem kiszámíthatatlan — ha nem az volna, nem lehetne, hogy minden költő mint egy új csoda előtt álljon előtte, ujakat zengve róla. A szerelem sorsa az embernek, akkor is, ha szerepel életében, s még jobban, ha nem szerepel. Minden egyes esetben egyéni sors és egyéni esemény, amit kaptafára huzni nem lehet, s költők szerelmeit sem lehet egyugyanazon lelkendező chablon szerint firtatni és tárgyalni. Valahol egy cseh uri kastélyban gondolom ma is él egy kilenczvenen túl lévő agg leány, Ulrike von Levetzow, a Goethe utolsó szerelme, a múlt század huszas évei végéről, mikor a költő túl volt a hetvenen, a lyány alig volt tizenhat. Akár beszél Ulrike Goethéről, akár nem: bizonyos, hogy szüzi agg testének minden porcikája emlékszik még arra az emberre. De ki tudja, hogy mikor, hatvan esztendő múltán, Mednyánszky Berta lapozgatott a könyvben, mely ő róla énekelt, emlékébe tudta-e idézni csak egy vonását is annak a férfinak, ki egész halhatatlan szívét beleöntötte e könyvbe?

Pató Pál.

»La Muiron.«

Irtá: ANATOLE FRANCE.

Bonaparte már három hónapja, hogy semmi hírt sem kapott Európából. Mikor Saint-Jean-d'Acreből visszatért, parlamentairet küldött a török tengernagyhoz azzal az ürügyel, hogy ki akarja cseréltetni a foglyokat, voltaképpen pedig azt remélte, hogy Sir Sidney Smith föltartóztatja utjában ezt a tisztet, s ha — amitől félni lehetett — a köztársaságnak rosszul állnak otthon az ügyei, ezt elmondja neki. A tábornok jól számított. Sir Sidney a földéltre vitette a tisztet s nagy tisztelettel fogadta. Beszélgetés közben csakhamar kitudta, hogy a szíriai francia hadsereg nem kap sem táviratokat, sem egyéb tudósítást. Figyelmeztette a tisztet az asztalon heverő kibontott újságokra, s perfid udvariassággal ajánlotta föl neki, hogy vigye magával.

Bonaparte egész éjszaka olvasta a sátorában, reggelre kelve pedig arra határozta magát, hogy visszasiet Európába, megszilárdítani az ingadozó hatalmat. Tegye csak be a lábát a köztársaság területére, összemorzsolja azt a gyöngé és erőszakos kormányt, mely a hazát a léhűtők és gazemberek kezére játszotta s azután maga ül a helyére. Ehhez a tervhez az kellett, hogy át tudjon evezni az angol czirkálóhajóktól hemzsegő Földközi-tengeren. De Bonaparte csak a csillaga ragyogását látta. A szerencsének kiküthathatlan kedvezése folytán engedélyt kapott a direktoriától, hogy elhagyhassa Egyiptomot és saját maga jelölhesse ki az utódját.

Magához hívatta Gantheaume tengernagyot, ki a főhadiszálláson tartózkodott azóta, hogy a flotta tönkrement, s rendeletet adott neki, hogy szerelje föl nagy titokban azt a két velencei fregattát, mely Alexandria előtt vesztegelt s küldje a tengerpartnak általa kijelölt elhagyott pontjára. A főparancsnokságot lepecsételt utasítással Kléber tábornokra ruházta, maga pedig szemleut ügye alatt egy század lovas kíséretében a Marabu-öbölhöz ment. A VII. év fructidorjának 7-én alkonyattájban annál az utkeresztezésnél, ahonnan már látni a tengert, egyszerre csak Menou tábornokkal találta magát szemben, ki éppen Alexandria tért vissza kíséretével. Mivel nem titkolhatta tovább a dolgot s nem is lett volna értelme, minden teketória nélkül elbucszott a katonáktól, s a lelkekre kötötte, hogy derekasan viseljék magukat Egyiptomban.

— Ha Franciaország földjére tehetem a lábam, akkor szétrobbantom azt a bandát.

Mintha önkéntelen ihlettel mondta volna ezt, pedig valójában igazolni akarta a menekülését és sejtetni akarta jövődjét hatalmát.

Beleugrott a csónakba s az esti szürkületben a »La Muiron« fregatthoz evezett. Gantheaume tengernagy e szavakkal fogadta a parancsnoki hid előtt:

— Az ön csillaga fog minket vezetni.

Nyomban kifeszítették a vitorlákat. A tábornokot hadsegéde Lavallette, Monges és Berthollet kísérték. Lannes és Murat tábornokok, Denon, Costaz és Parseval-Grandmaison urak a »La Carrère« fregatt földéltén mentek a nyomában, mely konzerveket vitt.

Alig hogy elindultak, szélcsend állt be. A tengernagy azt tanácsolta, hogy jobb lesz Alexandria visszatérni, mert reggelre éppen Abukir elé érnek, ahol pedig idegen hajók nyüzsgönek. A hü Lavallette arra kérte a tábornokot, hogy hajoljon a tengernagy szavára.

— Legyetek nyugodtak, át fogunk siklani — mondá Bonaparte.

Éjfél tájban meglehetősen erős fuvalom keletkezett s a kis hajóraj reggelre látóköron kívül volt. Mikor

Bonaparte egyedül sétált a hajóhidon, Berthollet megkönyékezte.

— Tábornok, ezt a Bertholletet jól megnyugtatta s hogy eltalálta, hogy át fogunk siklani.

Bonaparte mosolygott.

— Csak meg kellett nyugtatnom ezt a gyöngélelkű, de odaadó embert. De önnel Berthollet, aki más-fából van faragva, másképp beszélek. A jövő utálatos. Csak a jelent lehet mérlegelni. Az embernek tudnia kell egyszerre merni és számítani, a többit pedig a szerencsére kell bízni.

— Igen... merni kell, számítani kell — mondá föl alá járkálva — nem szabad egy tervhez ragaszkodni... alkalmazkodni kell a körülményekhez s a kényükre kell magát bízni az embernek. A legkisebb alkalmat is úgy föl kell használni, mintha világrengető esemény lenne; nem szabad mást cselekedni, mint ami lehetséges, de minden lehetségest meg kell tenni.

A tábornok az ebéd alatt szemére vetette Lavallette-nek, hogy az este oly kishitű volt. A hadsegéd azt felelte, hogy most is csak úgy fél, s ez meg is magyarázható, mert Bonaparte sorsáról, következőleg Franciaország s a világ sorsáról van szó. Amennyire Sir Sidneynek a czirkálási rendszerét ismerem, okvetlenül találkozni fogunk még vele utközben. Akkor pedig...

— Akkor pedig bizonyos lehet ön benne, hogy leleményességünk és ügyességünk lesz akkora, mint a veszedelem. Nagyon sokat tétélezünk föl ettől a szeleburditól, ha azt hisszük, hogy képes meggondoltan cselekedni. Egy gyújtóhajón, mely idegesen cikázik ide-oda, talán megállná a helyét.

Bonaparte nagyon részrehajlóan ítélte meg ezt a veszedelmes embert, aki rémekül meghiusította az ő saint-jean-d'acrei sikerét. Ez a kudarcz nem fájt volna neki úgy, ha Sir Sidney vakszerencséjének tudhatta volna be érdemül.

A tengernagy fölemelt kézzel szolt bele.

— Ha az angol czirkálóhajókkal találkozunk, átmegegyek a »La Carrère« földéltére s higyjék meg nekem, hogy el tudom én majd addig foglalni őket, amíg a »La Muiron« megmenekülhet.

Lavallette bele akart szólni. Azt szerette volna mondani a tengernagynak, hogy a »La Muiron« nagyon lassu hajó s ugysem tudná kihasználni azt a kis tér-előnyt, amit kaphatna. De inkább lenyelte, amit mondni akart, mert attól félt, hogy szavai rossz hangulatot szülnék. Bonaparte azonban a lelkében olvasott.

— Ön becsületes ember Lavallette — mondá meg-rángatva a hadsegéd kabátjának a gombját — de sohasem lesz jó katona. A maga előnyeit sohasem veszi számításba. Nem áll ugyan hatalmunkban, hogy mink a fregattnak a sebességét gyorsítsuk, de ne feledje el, hogy pompásan van felszerelve, légénysége kitűnő s csodákat lehet vele mivelní. Magam neveztem el Muironnak, mikor Velenczében meghívtak a keresztelőjére. Feledhetetlen hadsegédemnek, Muironnak az emlékezetét örökítettem meg vele, ki elesett az arcolei hidnál, mikor engem testével fedezett a golyózapor ellen. Csak nem gondolja talán, hogy a hajónak a neve nem jó ómen?

Még egy ideig lángoló szavakkal hipnotizálta a környezetét s azután aludni ment. Másnap arra határozta el magát, hogy négy-öt hétig az afrikai partok mentén haladnak, hogy kikerüljék az angol czirkálóhajók figyelmét.

Egyhangu, szintelen napok következtek. A »Muiron«-ról folyton csak lapos pusztaságokra esett a kilátás s a hajó alig fél mérföldnyire haladt a parttól, nem merészkedvén be a sik tengerre. Bonaparte társalgással és álmodozással tölté a napjait. Ossian és Fingallal foglalkozott, néha hadsegédével fölolvastatott Vertotnak a forradalmakról irt művéből, vagy Plutarchos Életrajzaiból. Semmi

nyugtalanlás, semmi türelmetlenség nem volt rajta észrevehető, megőrizte a szellemének egyensúlyát, nem annyira lelkének ereje, mint a modern élet iránt való természetes hajlandósága által. Néha borongó gyönyörrel szemlélte a hol mosolygó, hol komor tengert, mely a szerencse-csillagát fenyegette s távol tartotta a céljától. Ebéd után ha szép idő volt, föl szokott menni a hajóhidra, s hanyag, szilaj testtartással egy-egy ágyutalpon támaszkodott, mint gyermekkorában Korzikának szikláihoz. Rendes társaságát a két tudós, az admirális, a fregatt parancsnoka és Lavallette, a hadsegéd képezte. S a többnyire szakadozott menetben folyó társalgás rendszeren a tudomány valamelyik legújabb fölfedezése körül forgott. Monge nehezképen fejezte ki magát, de szavai világos szellemet árultak el. Mint praktikus ember még természettudós létére is nagy hazafinak és jó polgárnak mutatkozott. Berthollet, aki inkább filozóf lélek volt, inkább általános elméleteket szeretett fölállítani.

Azt szokta volt mondani, hogy a chémiát nem szabad a metamorfózisok titokzatos tudományává tenni, nem szabad új Círcét nevelni belőle, ki a természetre emeli varázs-pálcáját. Ezek a kilátások hizelegnek ugyan az élénk fantáziáknak, de nem elégitik ki a gondolkodó elméket, melyek a testek átváltozásait a fizika általános törvényeire igyekeznek visszavezetni.

Jól sejtette, hogy azok a reakciók, melyeknek a vegyész megindítója és tanuja, tisztára mechanikus föltételek szerint támadnak, s jön idő, mikor ridegen ki lehet számítani. Bonaparte, aki utálta az elvont spekulációt, egy este hevesen félbeszakította:

— Ugyan hagyjon föl ezekkel az elméletekkel! Olyanok, mint a szappanbuborék, melyek lehelletből születnek s egy lehelletre szét is foszlanak. A chémia, Berthollet, ha csak nem alkalmazza a háboru vagy az ipar szükségleteire, nem egyéb játéknál. A tudósnak határozott, nagy, hasznos célt kellene kitűznie kutatásai közben, mint ahogy Monge teszi, aki a löporgyártáshoz szükséges salétromot a pinczéből és istállókból szedi össze.

Különb magá Monge Berthollettal együtt azt vitatták a tábornok előtt, hogy e tüneményeket előbb alaposan kell ismerni, az általános törvények alá kell kényszeríteni s csak azután lehet belőlük gyakorlati hasznot huzni. Aki másképp jár el, az az örök kísérletezés veszélyes ingoványába téved.

Bonaparte meg volt győzve. Különb az empirizmustól nem félt annyira, mint az eszmék üres harcától. Egyszer ezzel a váratlan kérdéssel fordult Berthollethez:

— Hiszi-e, hogy fejtegetéseivel valaha is meg fogja közelíteni a természetnek végtelen nagy titkát?

Berthollet azt felelte, hogy a tudós anélkül, hogy az univerzum megmagyarázásával hivalkodnék, roppant szolgálatot tesz az emberiségnek az által, hogy a természeti tünemények észszerű fölfogásával eloszlatja a tudatlanság és a babona vastag ködét.

— Vagy nem jötevé-e az emberiségnek — mondá — aki megszabadítja őt egy képzeletbeli pokol fantomjától, aki leveszi róla a haruspexek és papok jármát, aki megóvjja lelkét a jövendölések és álmok rettenetétől?

A sik tengerre ráborult az éj fátyola. A felhőtlen és holdnélküli égről csillagok ragyogtak le. A tábornok egy pillanattig elgondolkozott, azután fölemelve a fejét, kezével ívet irt le, követve az égboltozat hajlását s bárdolatlan hangjával, mely olyan volt, mint az antik hősöké, megtörte a csendet.

— Az én lelkem olyan, mint a márvány, mely meg nem rezdül. Az én szívem el van zárva minden gyöngédesség elől. De hát ön, Berthollet, eléggé ismeri-e az életet és a halált,* eléggé kutatott-e a mesgyéi közt, hogy azt

* Napoleon autentikus szavai.

állithatná, miszerint nem titokzatosság nélkül való? Bizonyos-e ön abban, hogy minden jelenség csak a beteg agyoknak a képzelődése? Meg tudná-e magyarázni például az előérzetet? La Harpe tábornok olyan alak volt, mint egy gránátos. A szive is méltó volt hozzá. Szellemé a csaták zajában találta meg a neki való táplálékot s ott azután derekasan megállta a helyét. Fambionál a halálát megelőző estén kimagyarázhatlan, hirtelen jött rémület szoritotta össze a szívét. Önök persze tagadják a jelenségeket. Monge nem ismerte Olaszországban Aubelet kapitányt?

Monge sokáig kutatott emlékezetében, de hiába. Aubelet kapitányra nem tudott visszaemlékezni.

— Toulonnál tüntettem ki, hol megkapta a vállrojtót. Oly ifju, oly szép, oly derék katona volt, mint egy plataei hős. Antik szabásu. Főlebbvalói Minervának hívták, mert oly komolyak voltak a vonásai s oly okosság sugárzott ifju arczáról. Így hívták a gránátosok is, anélkül, hogy tudták volna az értelmét.

— Ah, Minerva kapitány — kiáltott föl Monge. — Hát miért nem mondta mindjárt. Pár héttel ezelőtt esett el Mantua alatt, hogy én abba a városba érkeztem. Halála nagy hatást tett mindenkire, mert amint hallottam, csodálatos körülmények közt történt; de már nem emlékszem a részleteire. Csak arra emlékszem, hogy Miollis tábornok elrendelte, miszerint Minerva kapitány kardját borostyánnal megkoszorúzva ünnepélyes menétben vigye egy hadoszlop Virgil sírja elé, hogy megünnépeljék vele a hősök költőjének emlékezetét.

— Aubeletben — folytatá Bonaparte — megvolt az a nyugodt bátorság, melyet rajta kívül csak Bessièresnél tapasztaltam. Kedvtöltései a legnemesebbek voltak. Egyik pajtását, Demarteau kapitányt, aki néhány évvel volt idősebb nála, egy nagy léleknek a szenvedelmével szerette. Demarteau éppen nem hasonlított a barátjához. Amilyen erőszakos és könnyen fölförtyanó ember volt, épp oly szilaj volt mulatozásában és a veszélyek közepette. A táborban ő volt a jókedvű ember mintaképe. Aubelet a kötelességteljesítés fonságés rabja, Demarteau a dicsőségvidám kedvese volt, s hasonló barátsággal viszonozta Aubelet érzelmeit. Mintha Nisus és Eurygal alakja elevedett volna meg soraink közt. Mind a kettő nagyon különös körülmények közt végezte az életét. Apróra elmondták nekem s én nagy figyelemmel hallgattam, mert akkor vonzottak a nagy témák. Siettem elfoglalni Mantovát, mielőtt egy újabb osztrák sereg hatol be Olaszországba. Olvastam az Aubelet kapitány halálát megelőző és követő eseményekről szóló jelentést. Némelyik esemény a csodával határos, s ennek oka vagy ismeretlen erőben keresendő, vagy pedig egy a mienknél magasabb lényeknek a befolyásában.

— Talán elhagyhatnók az utóbbi elméletet tábornok — mondá Berthollet. — A természettudós nem hisz felsőbb lények beavatkozásában.

— Tudom, hogy tagadja a Gondviselést — mondá Bonaparte. — Ezzel a gondolat szabadsággal bátran élhet a szobájába bezárkózott tudós, de nem élhet a népnek vezére, kinek nincs más hatalma a tömeg fölött, mint az ideák közössége. Aki az embereket kormányozni akarja, annak a nagy témákról épp úgy kell gondolkoznia, mint a tömegnek.

Bonaparte föltekintett a főárboczon himbálódzó lámpára s mondá:

— Északi szél fú.

Szokása volt hirtelen más tárgyra csapni át.

Gantheaume tengernagy azt felelte rá, hogy az ősz kezdete előtt nem igen lehet várni a szél irányának megváltozását. A lámpa lángja a fuvalomtól Egyiptom felé hajlott el. Bonaparte arra felé tekintett.

— Csak erősen tartanak ott lent magukat. Egyiptom kiürítése katonai és kereskedelmi szerencsétlenség lenne. Alexandria Európa urainak a fővárosa. Onnan tönkretethetném Anglia kereskedelmét s új irányt szabhatnék India sorsának. Alexandria ugyanaz nekem, mint Sándornak: fegyvertár, kikötő, raktár, ahonnan elindulok a világ meghódítására s ahova összehalmozom Afrika és Ázsia minden kincsét. Angliát csak Egyiptomban lehet legyőzni. Ha elfoglalja Egyiptomot, nem mi lennénk, hanem ő lenne a világ ura. Törökország vonaglik. Egyiptom biztosítja nekem Görögország birtokát is. Nevemet Epaminondasé mellé fogják fölírni a halhatatlanság táblájára. A világ sorsa az én elmémtől és Kléber kitartásától függ.

Az ezután következő napok alatt a tábornok hallgatag volt. Fölolvastatta magának a »római köztársaság forradalmait«, de a tárgyalás hangja kitarthatatlanul hosszúnak tetszett neki. Türelmetlenül kapta ki a fölolvadó kezéből s Plutarchos »Életrajzait« kérte, melyet azután nem is hagyott félbe többet. Ha hijával van is a nagy és világos szempontoknak, de kisugárzik minden lapjáról a végzet hatalma.

Egy nap a szieszta után hívatta a fölolvadóját s föl-szólitotta, hogy folytassa *Brutus életét* ott, ahol az este elhagyta.

Lavallette fölnyitá a megjelölt helyet s olvasá:

»Mikor Cassiussal együtt éppen megegyezett abban, hogy az egész sereget kivonják Ázsiából (nagyon sötét komor éjszaka volt, sátorukba csak nagyon gyér világosság hatolt; mélységes csönd uralkodott a táborban s maga is mély gondolatokba volt merülve), úgy tetszék neki, hogy valaki bejött a sátorába. A bejárás felé néz s ott egy rémületes kísértetet vesz észre, aki különös és borzalmas arczával csöndesen közeledik felé. Bátorságot merit s megszólítja: »Ki vagy te? ember vagy isten? Mit keresesz itt s mit akarsz?« Brutus, — mondá a jelenés — én a te rossz szellemed vagyok s találkozni fogsz velem Filippinél. Brutus nyugodtan mondá: »Találkozni fogok«. A jelenés azonnal eltűnt s Brutus, akinek a szolgálai nem láttak semmit az egész dologból, folytatta a dolgát.«

— Az ilyen jelenet nagyon rémitő lehet a magányban — mondá Bonaparte. — Plutarchos jó elbeszélő. Tud lelket önteni a mondanivalójába. Kiemeli a jellemzőt, de az események láncolatát nem bírja követni. Az ember nem kerülheti el a sorsát. Brutus, ez a középszerű szellem, hitt az akarat erejében. A fejlettebb embernek nincsenek ilyen illúziói. Látja a korlátozó, akadályozó szükségességet s nem megy neki fejjel, mint a falnak. A nagy ember mindentől függ: Én is függök az eseményektől, melyekből már egy semmisség határoz. Mi nyomorult emberek semmit sem tehetünk a dolgok természete ellen. A gyermeknek van szabad akarata, de a nagy embernek nincsen. Mi az emberi élet? Kilozott golyó, mely ivet ir le.

A tengernagy azt jelentette Bonapartenak, hogy a szél végre megváltozott. Meg kellett kísérlni az átsiklást. A veszély fenyegető volt. A tengernek Tunisz és Szicília közti részét a Syracuse előtt állomásozó angol flottának czirkálójai tartották szemmel. Nelson volt a parancsnoka. Ha egy czirkáló észreveszi őket, akkor egy óra múlva nyakukon van a rettegett admirális.

Gantheaume körülhajózta a Jó-fokot s minden világosságot eloltatott. Az éjszaka tiszta volt. Az őrszakelet felől egy hajónak a lámpáit jelezte. Lavallette nyugtalankodni kezdett s ez átragadt magára Mongera is. Bonaparte szokása szerint az ágyutalponhoz támaszkodott s nyugodtságot színlelt, vagy tényleg nyugodt volt. Mert nagy mester volt a színlelésben. Néhány fizikai, matematikai és katonai kérdést beszélt meg Monge-zsal és Ber-

thollet-val s azután áttért a babonákra, melyektől nem volt teljesen ment a lelke.

— Ön tagadja a csodálatost — mondá Mongenak — pedig mi csupa csodálatos dolgok közt élünk és halunk. Azt mondta a minap, hogy kitörölte emlékezetéből Aubelet kapitány halálának rendkívüli körülményeit. Talán azért, mert az olasz fantázia nagyon is sok sallanggal diszította föl. S ez méntségül szolgálhat önnek. Figyeljen ide, elmondom a tiszta igazságot. Szeptember 9-én éjszakának idején Aubelet kapitány Mantova előtt táborozott. Az izzasztó meleg napra éjszaka hűs szellő kerekedett a mocsaras vidékről. Mikor Aubelet megtapogatta a köpenyegét, egészen nedvesnek találta. Fázni kezdett. Odament a tüzhöz, ahol a gránátosok főzték a vacsorájukat s egy öszvényerégre ülve melengette a lábait. A csapatot egészen körülfogta az éjszaka sötétsége és a köd. Távolról odahallatszott a lovak nyerítése és az örök rendes jelváltása. Ahogy a kapitány elborult kedélylyel nézi a pislogó zsarátnokot, egy nagy alak jön felé halálos csöndben s megállt mellette. Aubelet érezte, de nem mert megfordulni. Végre mégis hátranézett. Demarteau kapitány állt mellette, szokása szerint csipőjére téve a balkezét. E látványra Aubelet kapitánynak égre meredt minden hajszála. Nem kételkedhetett abban, hogy bajtársa nincs a táborban, mert biztosan tudta, hogy a Majnánál hadakozik Jourdan seregében, melyet Károly főherczeg fenyegetett. Aubelet szólni akart, de a torka elszorult. Ekkor megszólalt a másik.

— Adieu! Oda megyek, ahova mennem kell. Holnap találkozunk.

S zajtalan léptekkel eltávozott.

Másnap Aubelet-t San Giorgio irányába küldték kém-szemlére. Mielőtt elindult volna, magához hívatta a rangban legidősb főhadnagyot s ellátta a szükséges utasításokkal az esetre, ha őt helyettesíteni kellene.

— Ma elesem — mondá. — Oly bizonyos ez, mint hogy Demarteau tegnap elesett.

S több tisztnek elmondta, hogy mit látott tegnap. Azt hitték, hogy megkapta a lázt, mely Mantova mocsaras vidékén már tizedelni kezdte a sereget.

Aubelet százada a San Giorgio erőd közeléig jutott, nem találkozáván semmi ellenséges haderővel. A század célját érvén, visszaindult egy olajerdő védelme alatt. Az említett főhadnagy így szólt a kapitányhoz:

— Most már csak nem kételkedik abban, hogy élve fogunk visszakerülni?

Aubelet éppen felelni akart, mikor egy az erdőből elősivító golyó homlokra találja.

Két hét múlva Joubert tábornok a Directorium utján tudatta az olaszországi sereggel, hogy Demarteau kapitány szeptember 9-én meghalt a becsület mezején.

A tábornok befejezván elbeszélését, megszakította a társalgást s gondolatokba merülve, nagy léptekkel sétált a hajóhídon.

— Tábornok — mondá neki Gantheaume — elhagytuk már a veszedelmes fokot.

Másnap északnak irányította a hajót, Szardínia mentében el akarván jutni Korzikáig, onnan pedig a provencai partokhoz, de Bonaparte a languedoci partokon akart kikötni, attól tartván, hogy Toulont időközben elfoglalta az ellenség.

A Muiron Port-Vendres felé tartott, mikor egy széláramlat visszahajtván Korzika felé, Ajaccio előtt horgonyt kellett vetnie. A sziget minden lakója a kikötőt körítő magaslatokra tódult, hogy híres honfitársukat lássák. Néhány órai pihenés után Toulon felé vitorláztak, annyival inkább, mert hirt kaptak, hogy egész Franciaország partja szabad. Jó szelük volt, csak kissé gyöngre.

Bonaparte nyugtalankodni kezdett. Már szárazra szeretett volna lépni. Az uralomvágy, a lodi-i szikra, mely

három esztendeje szunnyadt benne, lángot vetett. Este, ahogy lassanként elmaradoztak szülőföldének csipkés partjai, hirtelen rohanó szóáradatba kezdett, hogy csak úgy ropogtak szájában a szavak.

— Azok a szájhősök még romlásba döntik Franciaországot, ha az ember rendet nem csinál köztük. Németország elveszett Stockachnál, Olaszország Trebbiánál; hadseregünket megverték, miniszterünket legyilkolták, a szállítókat majd fölveti az arany, ellenben a szertárak és élelmirtárak üresek, az idegen invázió a nyakunkon: ezt köszönhetjük az erélytelen, gyámoltalan kormányának.

— Csak a becsületes emberek szilárd támaszai a tekintélynek. A korrumpáltak iránt leküzdhetetlen utálatot érzek. Ezekkel nem lehet kormányozni.

Monge a patrióta meggyőződésével mondá:

— A becsületesség épp oly szükséges a szabadsághoz, mint a korrupció a zsarnoksághoz.

— A becsületesség természeti hajlam — mondá a tábornok — s kiegészítő része a kormányzásra született embereknek.

A nap vörös korongja leszállt a látóhatárt megfekvő ködbe. A keleti égen apró felhők uszkáltak, mint a rózsaszirmok. A látóhatáron egy hajó vitorlája bukkant föl, s a szolgálattelvő tiszt fölismerte távcsövével az angol lobogót.

— No szépen vagyunk — mondá Lavallette. — Azért kerültünk ki annyi veszedelmet, hogy most a partjaink közelében veszünk el!

Bonaparte vállat vont.

— Még mindig lehet kételkedni a szerencsémben és vezérsziligombban?

S tovább füzte gondolatainak fonálát.

— El kell söpörni ezeket a gazembereket s olyan erős kormányt kell helyükbe ültetni, amelynek gyorsak, biztosak a mozdulatai, mint az oroszlané. Rendet kell csinálni. Rend nélkül nincs közigazgatás. Közigazgatás nélkül nincs hitel, nincs pénz, ellenben tönkre megy az állam a polgárokkal együtt. Meg kell akadályozni a társadalom elzüllését. Micsoda Franciaország kormány nélkül? Harminczmillió poszsem. A hatalom minden. A többi semmi. A vendéi háboruban negyven ember volt az ura egy egész departementnak. Az egész lakosság nyugalom, rend után áhítozik, meg az után, hogy legyen már egyszer vége a sok szájhősködésnek. Egy hatalmas embernek karjaiba fogja magát vetni a jakobinusoktól és emigráltaktól való félelmében.

— S ez a hatalmas ember kétségtelenül valami katona lesz — mondá Berthollet.

— Nem éppen — mondá Bonaparte élénken. — Nem éppen. Soha katona nem lesz ur e nemzet fölött, mely oly fölvilágosodott a filozófia és a tudomány révén. Ha valami tábornok merésznél megkaparítani ezt a hatalmat, csakhamar megbűnhődne merészségeért. Hoche álmódzott róla, de bizonyos, hogy minden katona megjárna ezzel a vállalkozással. Részemről értem a francziáknak azt a türelmetlenségét, hogy nem akarnak katonai igát s nem habozom kimondani, hogy az államban a polgári elemé az elsőség.

Monge és Berthollet meglepetve tekintettek egymásra. Tudták, hogy Bonaparte a sok veszélyen keresztül a hatalomra törekszik, s nem értették a beszédét, amelylyel szinte interdictionot rótt magára. Monge, akinek szive szabadságért vert, már-már megőrült. De a tábornok kitálalta a gondolatát.

— Annyi bizonyos, hogy, ha a nemzet egy katonában kormányzásra és közigazgatásra alkalmas polgári képességeket fedez föl, akkor ezt állítja a maga élére; de ez után nem katonai, hanem polgári kormányfő lesz. Így kívánja ezt egy civilizált, okos és tudós nemzetnek a közvéleménye.

Azután kis vártatva hozzátette:

— Az Institut tagja vagyok.

Az angol hajó egyideig még ott kémlelődött a látóhatár bíbor szegélyén, azután eltűnt.

Másnap reggel az árboczór Franciaország partjait jelezte. Port-Vendres már kivehető volt. Bonaparte a halvány, keskeny földcsíkot kémlelte szemével. Lelkében egyre-másra rajzoltak föl a gondolatok. Fegyverekből és tógák-ból összekevert fényes látománya volt s a tenger csöndjében egetvívó zajt vélt hallani. A sok gránátos, szenátor, törvényhozó, tolongó néptömeg közt föltűnt előtte egy mosolygó bágyatag nő, félig födetlen keblekkel, amint ajkához szorítja zsebkendőjét. Föltűnt előtte Joséphine, kire szenvedélytől lobogó vérről emlékezett.

— Tábornok — mondá Gantheaume, a napfényben fölcillanó földcsíkra mutatva — elhoztam oda, ahova sorsa hívja. Ugy fog partra lépni, mint Aeneas az istenek által megígért földre.

Szigeti József.

A legnagyobb magyar színész, akit ma temettünk el, hét évvel ezelőtt: 1895. február 15-ikén halt meg, akkor, mikor a Nemzeti Színház Kentjét a burokratikus rövidlátás és értelmetlenség nyugalomba küldte. A nyugalom, ami után a kicsinyek egy életen át áhítoznak, amiért a gyöngék törrik magukat, annak a csodálatos életerőnek és annak az olthatatlan művészi szenvedelemnek, mely Szigeti Józsefben lakott, a halált, a semmit, a Nirvánát jelentette. Sértett büszkeségből vállalta, amit utolsó kedveskedésből megkínáltak neki, s úgy mutatta, mintha magától menne; nem tiltakozott, dacból, azoknak a méltóság-érzetével, akik tudják, hogy mit veszít bennök a világ. De mondhatatlan fájdalommal, a benne élt hatalmas indulatoknak megfelelő fájdalommal érezte, hogy mikor ama februári estén utoljára szólal meg a Nemzeti Színházban: ez immáron a Pallida Mors. Még azután is lélekzett, járt-kelt s evett-ivott, s mikor a betegségét lelegyűrte, kis Kесе lovát kihajtotta a Svábhegyre, olykor-olykor a régi emlékektől egy-egy pillanatra fel is vidámodott: de a gyönyörű élet után, mely ama februári estén elvégződött, ez már csak lassu haldoklás volt, hosszú, néma gyásza egy rombadólt világnak. A régi Szigeti Józsefet nem láhattuk többé: az önkéntelen búcsú keserősége, a kegyetlen válás váratlan csapása, a »soha többé« sajgó érzése megölt, megrepszett benne valamit, mivel a betegségek egyik legádázabbika tizenöt évig nem tudott elbánni. Eleinte adta a legényt; nem mutatta, mi bántja, nem panaszkodott: arca vig volt a bánat idejében, »mert nem akarom, — mondta Petőfi — hogy sajnáljatok.« De kaczerul fehér szakállt növesztett, vonzalmával tüntette ki a kicsinyeket, akik megértették a száműzött Kent humorát és soha sem beszélt egyébről, csak a Nemzeti Színházról, a Nemzeti Színház apró eseményeiről, kis dolgokról és kis emberekről, de mindig olyan témákról, melyek a Nemzeti Színházhoz fűződtek. Aztán, még később, elment a kedve mindentől; kikiváncozott azokból a körökből is, ahol meleg szeretet és csodálat fogta körül, begubózta magát remeteségébe, és magános emberré lett, hogy ne lássák, mint fogy el lassankint, mint a gyertyaszál. Nem a kérlelhetetlen a legyőzhetetlen betegség aknamunkája volt ez. Csoda-szervezete volt, mely mesébe való szívós-sággal heverte ki ezt a másokat gyorsan meggyilkoló s gyógyíthatlannak ismert betegséget. A tudomány már huszonek esztendővel ezelőtt halálra ítélte, s erre a halál-ítéletre azóta sokszor ráütötték a pecsétet. De mindig jött

valami áldásos véletlen, állítólag csodatevő szerek alakjában, vagy talán inkább: mindig helyt állott a nagy stílus ember nagy stílus organizmusa. Kigyógyult, s az utolsó, szomorú hét esztendeig soha se látszott meg rajta a betegség. Hetven-hetvenkét éves korában, a színpadtól való búcsúja előtt, számtalan estéje volt, amikor úgy tűnt fel környezetének, mint a megtestesült vas-egészség. És sokáig, fiatalok és fiatalabbak körében, ő volt a társaság lelke, a szóvivő, akinek metszően éles értelmét, példátlanul kitűnő ítéletét, ötletekben való gazdagságát, csálhatatlan szemét s mindent megfigyelő tekintetét, kiapadhatatlan kedélyét és felejthetetlen kedvességű előadását csak csodálni és irigyelni lehetett. Versenyezni senki se tudott volna ezzel a hetvenkét éves fiatal emberrel. A színpadtól való száműzetés végre megtörte, megbénította. De még a halálnak is ugyancsak birkózni kellett vele. Az utolsó összecsapást is kiállotta, s a halál *assaut* után, harci szünetben, orozva ölte meg. De, azt hiszem, ő, aki annyira szeretett mindent, mi szép és eleven s annyira gyűlölt mindent, mi rut és enyészet, úgy óhajtotta, hogy akik szerették, ne lássák elmulását.

*

A mi szép hazánkban minden igazán kitűnő ember félig ismeretlenül és elfelejtve hal meg. Azt képzelnök, hét év kis idő, hét év alatt nem sokat változik az, amit közönségnek és közvéleménynek nevezünk. De nem. Mintha egészen új emberek vették volna át »az élet fátylát«, ime, a sokaság már nem emlékszik Szigeti Józsefekre, s azok között, akik nekrológokat írnak róla, vannak, akik nem tudják, hogy Szigeti József mely darabokban játszott. És micsoda képtelen anekdotákat jegyeznek fel róla!

Azt a nemzedéket mégis, mely már a férfikorban van, nem gyanusíthatjuk azzal, hogy elfelejtette volna Szigeti Józsefet. Ennyire nem vagyunk hálátlanok. És talán van még egy másik közönség is Magyarországon, nem csupán az, mely nem olvas egyebet, csak az országgyűlési közbeszólásokat, s nem néz mást a színházban, csak a néger táncot...

Ha Szigeti József szót fogad apjának és soha se lép színpadra, akkor is kiváló és nagy érdemű embert siratnánk benne: az egyik legkitűnőbb magyar drámairót. Munkái nem egyforma értékűek, de a *Vén bakancsos*, a *Kisértet*, a *Falusiak*, a *Rang és mód* nem tartoznak ama darabok közé, melyeket a szerző halála után az irodalom-történet leltároz és ad acta tesz. Ezek a darabok élnek, ha nincsenek is műsoron. Mert olyan alakok vannak bennök, amelyek igazak, művésziek, s örökkön elevenek lesznek, mivel magyarok. Egyszer talán kortörténeti érdekességük is lesz: de az idő másképpen nem férhet hozzájuk.

A nagy színész hatása már csupán sziveinkben van meg. De emlékezetünk, sokunk emlékezete, mindenha ragaszkodni fog e nagy jellemalkotó gyönyörű, a szívárvány összes színeit tükröző, felejthetetlen átváltozásaihoz, s az emlékezet termékenységére révén a nagy művész alkotása is tovább él, mint a halottak porán kelt virág — amint hogy semmi se vész el a természetben. Kent, Menenius Agrippa, Polonius, Falstaff, Orgon, Arnolphe!... Mi még emlékszünk, mily mesterien tökéletes, s páratlan közvetlenségével mily elragadó volt Szigeti József Augier, Labiche, Sardou, Feuillet, Erckmann-Chatrian stb. színdarabjaiban, mint: Poirier, Duplan apó, az »Erdő szépé«-ben, a »Rantzauk«-ban és ki győzné elszámolni mind; mi még emlékszünk, mily hasonlíthatatlan relieffe volt magyar alakjainak, különösen azoknak, amelyeket mint drámairót is ő maga kreált; tudjuk, amire már csak kevesen emlékeznek, hogy régebben nagy hatással adta Szigeti József a hős és szerelmes szerepeket is, mert ő nem,

a szenvedély se hiányzott belőle, amint hogy semmi se hiányzott ebből az *egész ember*-ből. De most mégis csak Kent, Menenius s a velők egyenrangúak foglalkoztatják képzetünket; s ezek az alakításai élnek majd bennünk a legtovább...

Ma, mikor egyre több a közepesen jó színész, de egyre kevesebb, aki a nagy stílus, a kompozit, az örökéletű alakok ábrázolását csak meg is kísérelheti, gyászunk óráiban is előnkbe todul az önző kérdés: mi volt az, ami Szigeti Józsefet a legnehezebb feladatokban tette a legnagyobbá? Bizonyára semmi se hiányzott belőle, ami a nagy színészt teszi. Kivételesen nagy alakító erő, mert képzelmi és intellektuális ereje rendkívüli; kiapadhatatlan véna, s olyan közvetlenség, mely csak a nagy egyéniségeknek adatott; a művészi intuíció hatalma és az élesen látó szem ereje; az erős egyéniség temperamentumának magával ragadó ereje, az egészséges kedv bősége, a kedély melegsége, a humor pazar gazdagsága; csupa erő... De mért hogy e tulajdonságok ma már mintha kihaltak volna?

Talán így felelhetünk legrövidebben a kérdésre: mert embernek épp oly kiváló, nagy és erős volt, mint színésznek. Azok közül maradt, sajnos talán legutolsóinak, akik még igazán éltek, intenzívebben éreztek jobban szerettek és gyűöltek, jobban belevitték az élet küzdelmébe egész lényüket, mint a mai ember, mint a tucatlények. Nagy stílus ember volt: ezért tudta megérteni egész imponáló nagyságukban varázsolni elénk a nagy stílus alakokat, egy hatalmasabb világ őslényeit, kik csodálatunk és irigységünk tárgyai maradnak, míg egész gondolkodásunk meg nem változik.

Ambrus Zoltán.

Krónika III.

Mit csináljunk a millióval?

— febr. 27.

Budapest székesfőváros az ezredévi ünnepek mámorában kétmillió koronás alapítványt tett »kulturális és emberbaráti czélokra«. Bármilyen kellemetlen is a józan-ság órájában visszaemlékezni a fölhevülten tett könnyelmű kijelentésekre, a főváros immár nem térhet ki az elől, hogy levonja nagylelkűségi rohamának konzekvenciáit s komolyan foglalkozzék a kétmillió korona kérdésével. A kétmillió korona kérdése ez idő szerint két részből áll:

1. Hogy a főváros honnan vegye a kétmillió koronát?

2. Hogy ha a főváros, ígérését beváltandó, kölcsön veszi valahonnan a kétmillió koronát, mily célra fordítsa ez összeget, mely jelenleg még a jövő méhében rejtőzik?

A kérdés első részének tanulmányozása a pénzügyi bizottság feladata. Ez a — munkával tulterhelt — bizottság máris lebonyolította a penzum reá eső részét. Először is vak vizitet csinált Kornfeld urnál, a Hitelbank rokonszenves igazgatójánál s minthogy ott azt az értesítést kapta, hogy a Hitelbank mintegy háromnegyed évig nem lesz otthon, s ha hazajön, akkor is beteg lesz és senkit se fogadhat: megkísérelte, ami még lehetséges, s kishirdetéseket tett közzé berlini, frankfurti és párisi lapokban. A kishirdetések így hangzanak: »Ki volna hajlandó pillanatnyi pénzzavarából kiségiteni egy fiatal és csinos székesfővárost? Szíves ajánlatok *Nagyon tudok szeretni* czímen poste restante.« Hogy ennek a francia nyelven is közzé-

tett kishirdetésnek meglesz a kellő foganatja, csaknem bizonyos. A pénzügyi bizottság azonban a válaszok beérkezéig a hozzáintézett megkeresést ad acta tette.

A többi bizottság tehát még ráérne a kérdés másik részével foglalkozni, s eldönteni, hogy: mi történjék a kétmillió koronával, ha a kétmillió korona meglesz? Minthogy azonban a többi bizottságnak nem igen van egyéb dolga, mint egyes találós mesék fejtegetésével az eszméket tisztázni, a tekintélyesebb és unalom dolgában legtöbbet szenvedő bizottságok máris hozzáálltak ehhez a szórakoztató társasjátékhoz. A bizottságokból persze a lapokba is kiszivárgott az eszme, s a sajtó érdeklődése révén immár mindenkinek módjában van hozzá szólnia, hogy mi történjék a kétmillió koronával, ha az ige testté válik s az eszmei millió kialakul pénzé.

Idem mester, aki a lóverseny, pénzügy, tudomány és egyéb humorisztikus rovatokat kezeli lapunkban, szintén meleg rokonszenvvel fogadta e pénzügyi kérdést, s buzgón gyűjtötte a feleleteket, úgy szak-, mint magán-körökben. Közel kétmillió korona névértékű eszmét gyűjtött össze, s a gyűjteményében foglalt ideák segítségével nem két, hanem kétszázmillió koronát is ellehetne költeni. A gondolatok e pazar bőségének világgá bocsátására térvizsnyaink szükösségénél fogva nem vállalkozhatunk, de szívesen közöljük az Idem mesterhez érkezett legtalpraesettebb válaszokat:

I.

A kétmillió. koronát koronát a rövidség kedvéért nevezzük egyszerűen a milliónak; először, mert: csak ennyi, és másodsor, mert: nincsen.

Ha: meglesz, ajándékozzuk vissza a fővárosnak, a czélből, hogy ez leszállithassa az adót.

Ha nem lesz meg: építsünk rajta munkáslakásokat.

Dr. Gobseck Manó,
főv. bizottsági tag.

II.

A millióhoz kérjünk egy másik milliót a kormánytól. Először, hogy a millió ne unatkozzék, és másodsor, mert csak így van rá remény, hogy a millió gyümölcsözni fog.

Különösen nyári meleg idején nem tanácsos a milliót magánosan tartani.

Egy háztulajdonos.

III.

A millióval egy nagy intézetet kell alapítani, mely pénzt adjon a hivatalnokoknak és munkásoknak, hogy elsején, mikor a czipész a számlát hozza, a hivatalnokoknak és munkásoknak ne kellessen megszökniök.

Varga Pál,
csizmadia és kéjgáz.

IV.

Alapítsunk ingyenes safe deposit-okat ama szegény, idült primadonnák számára, akik önhibájukon kívül megöregedvén, összekuporgatott filléreikkel a magán-életbe kénytelenek visszavonulni. Nem méltányos, hogy e védtelen nők vagyonkájok őrzéséért díjakat fizessenek. E rég érzett hiányról sürgősen kellene gondoskodni.

Göndör Puszi,
fővárosi dalszende.

V.

Ajánljuk fel a milliót Bartholdi szobrász urnak nemzeti ajándékképpen. Országunk ezeréves fennállása óta nem találkozott, aki nyiltabban mondta volna szemünkbe a gorombaságokat, mint ez az őszinte férfiú; s már a régi görögök is azt tartották, hogy nincs nagyobb jóltevőnk, mint aki minmagunk ismeretére tanít meg bennünket. A nem éppen udvarias, de hasznos leczkéért fejezzük ki hálánkat a tiszteletdíjjal, mely monumentális jellegűnek mondható ugyan, de amelynek formássága ellen a művészek talán nem lesz kifogása.

Egy a pályázók közül.

VI.

Vegyünk rajta néhány elsőrangú *yearling*-et, adjunk ezeknek csinos neveket, mint: Millennium, Tőhötöm, Magyar pénz, nevezzük be őket az Eclipse-Stakes-re, a Derbyre, a City and suburban-re; a többi magától megy.

Ha megnyerik ezeket, dicsőséget szereznek nekünk, hogy Árpád oly népet vezetett be e hazába, mely ezerév multán valóban kiérdemelte a lovas nemzet nevet.

Ha megdöglenek az illető lovak, adjuk el a bőrüket, s az árát adjuk a szegényeknek.

Berzsenyi Jacques.

VII.

A millióból rendezzük a közjátékonyági ügyet. Szervezzünk tizenkét rendszeres koldusi állást, segédhivatali aligazgató címmel és megfelelő fizetéssel, a csavargó koldus intézményt pedig töröljük el. Így, míg egyrészt megszabadulunk a tolakodó utczaik alakoktól, másrészt a nyomort állami felügyelet és ellenőrzés alá helyezzük.

Egy emberbarát.

VIII.

Egy nagy intézet alapítását ajánlom, amely intézet a balsikerrel üzérkedők kártalanítására volna hivatva. E jótékony intézet díj nélkül vagy csekély díjjal biztosítaná az összes vállalkozókat, játékosokat és lóversenylátogatókat. Tekintettel az alaptőke provenienciájára, szerencsétlenül járt városatyák előnyben részesülnének.

Virilista.

IX.

Ha a milliót felaprózzuk, nem érünk vele semmit. A labda is csak addig labda, míg egy darabban van; a millió is. *Egy* helyre kellene tenni, persze okos helyre. Adják például nekem.

Egy szegény, de egyszerű nő.

X.

Alapítsunk egy Országos Hülyéket és Gyöngelméjűeket Ápoló Intézetet, mert a most fennálló ilyes intézetekbe a legnagyobb protekció mellett se lehet bejutni. Ebből az új intézetből az akadémikusokat, tanárokat és országgyűlési képviselőket ki kellene zárni.

Elkeseredett.

XI.

A milliót a város olyan valakinek ajándékozza oda, aki a millióval egy gyárat épít, ahol mi talán munkát kaphatnánk.

Egy munkás.

(De nem folytatjuk.)

INNEN-ONNAN.

♣ **A vidám herceg.** Az amerikai ujságok tele vannak Henrik herceg magasztalásával, aki pompás humorával, jókedvével, vidámságával egy csapásra megnyerte a yankee sziveket. A történetkék, amelyeket a vidámsága jellemzésére elmondanak, csakugyan érdekesek. A demokrata kis suszterinasok belekapaszkodnak a hintója hátuljába és akkora hurráht rikkantanak a fülébe, hogy ő fensége megsiketül egy félórára. Erre a herceg hátrafordul és — jóízűen nevet. Pompásan kifejlett izomzatú, hatalmas tenyerű aczélmunkások olyan meleg szivességgel szorítanak vele kezét, hogy a herceg elragadtatásában nemcsak nevet, hanem már — tánczol is. A történetkék özönét mi is gyarapíthatjuk egy pár aprósággal. Kiválóan kedves jelenet volt, mikor a Fehér Házban tartott lakomán az elnök legkisebb fiacskája loppal besurrant a terembe, a fejedelmi vendég háta mögé osont és villámgyorsan rántott egyet a haján. A herceg meglepetve fordult hátra és lelkes, jóízű kacagásban tört ki. Az egész társaság együtt nevetett az egészséges kedélyű herceggel. Még kedvesebb következő eset. Mikor a herceg a hajókeresztelésre kocsizott, az utána jövő hintó lovai megbokrosodtak, nekirohantak a herceg kocsijának, akit azonban szerencsére egy mellette lovagló kísérő oly ügyesen rántott ki a kocsiból, hogy ő fensége mindössze a térdekalácsát törte. A herceg olyan jóízűt nevetett a kis baleseten, hogy könybe lábbadt a szeme; a tömeg pedig viharos hurrázásban tört ki. A hajókeresztelés különben remekül sikerült. Havas eső esett és olyan orkán dult, hogy ő fensége már öt perc múlva valóságos amerikai méretű náthát kapott, ami a tömegnek alkalmat nyújtott, hogy a herceg kedves egészségére vonatkozó kívánságait minden pillanatban kifejezhesse. Visszautazása alkalmára a herceg hajójában pompás kórtermet rendeztek be számára.

* * *

♣ **A szomorú herceg.** Az egyik Henrik nevet, a másik Henrik sir: ilyen az élet. A szomorú hercegről is megemlékeznek az ujságok most, mikor a vidám hercegről ontja a hírcet a kábel. A szomorú herceg nem ment Amerikába, ámbár alkalmasint nagyon szívesen elmenne ő Polinesziába is, csak otthon ne legyen, ahol imponáló népszerűtlenség veszi körül délczeg alakját. A szomorú hercegről kezdetben úgy volt szó, mint a világ legboldogabb hercegéről, akit a legszebb királynő vett férjül, de ez az epitheton nem volt maradandó. A széles vállú herceg a talpával kereste a boldogságát, már pedig a mecklenburgi talp az ilyen czirógató munkára nem alkalmas és — könnyen eltapos. Ekkor aztán egy sokkal kevésbé hízog jelző jutott a szélesvállú hercegnek, míg belé nem sirta könnyeit egy angol ujságba elpanaszolván, milyen keserves sors az, ha egy szélesvállú princz egy királynőnek — nem az ura, hanem csak a férje. Akkor kezdett szomorú herceg lenni a szélesvállú princz és azóta mindig szomorú. Csak vadászik szegény, csak vadászik, egyre vadászik és mindig bakokat lő. A felesége a világszép királynő készül Délre, ahol meleg van és verőfény, készül egyedül, hogy kiheverje a szomorú herceggel töltött első boldogság viszontagságait. A szomorú herceget nem viszi el, sőt éppen azért

utazik, hogy minél messzebb legyen a szomorú hercegtől. A szegény szomorú herceg pedig, miután örökké csak nem vadászhatik az ember, — mi telhetik tőle — elhatározta, hogy iparvállalatokat fog meglátogatni, ami nem nagy élvezet ugyan, de állítólag komoly munka. A szomorú herceg tehát a komolyságra adta magát és — belebujt egy gőzkazánba. Amint belebujt egy emelődaru megfogta a kazánt és a levegőbe emelte. És a szomorú herceg az első komoly munkájában mindjárt lógva maradt és lógott, míg le nem szedték szegényt. Egy lógó herceg: — tiszta szerencse, hogy a világszép királynő legalább ezt nem látta, ámbár látott már ő elegendet. A szomorú herceg most már bizonyosan abbahagyja a komoly munkát is és — mit csináljon egyebet szegény? — csak vadászik, csak vadászik.

* * *

⊙ **Victor Hugo.** Tizenhét esztendővel ezelőtt Victor Hugot olyan gyászpompával temették el, aminőt csak Franciaország adhat meg nagyjainak, s aminőt talán Franciaország se adott soha más fiának. De ez a romantikusan nagyszerű gyász jóidőre az utolsó dicsőség volt, mely a Victor Hugo eladdig fanatikusan magasztalt nevéhez tapadt. Mintha a nagy hódítók végzete érte volna utól, az irodalmi pápa, alig hogy behunyta szemét, alkotásaiban is megsemmisültnek tünt fel a másnap előtt. Mihelyt »föld röge lett«, birodalma összeomlott; epigonjai elzüllöttek, eszméi lomtárba kerültek, s a kritika, mely, mig Victor Hugo élt, megnémultnak látszott, a kamatok kamatjával fizette meg az elmulasztottat. Eleinte csak suttogott ez a kései kritika. Mikor Jules Lemaitre a temetés után egy perzsa mese alakjában bírálta meg a Victor Hugo-kultuszt, az illedelmes példázat, melynek Firduszijára mindenki ráismert, még általános resszenzust keltett. De a suttogás, mint Basilio rágalma, egyre *rinforzando* végül valóságos macskazenévé nőtte ki magát. S nem haladt el egy év, a Pantheon halottjáról leszedtek minden szépet és jót, amit a tisztelők sokasága egy félszázadon át akgatott reá, mint csodatévő szentre. Egyszerre kiderült, hogy politikai szereplését kár volt komolyan venni, s hogy mint a társadalom tribunusa, mint humanitást hirdető apostol, naiv alak volt, akinek a jóhiszeműségét csak a bombasztikaiban megnyilatkozó óriási önhietség tette érthetővé. Kimutatták, hogy filozófiája csupa üresség, hogy regényei fantazmagóriák, s hogy drámái a nagyhangu szertelenségek tarka gyűjteménye. Rásütötték, hogy a híres romantikus irány, melylyel reformálni kívánta a francia irodalmat, a megtagadása volt annak a valóságos macskazenévé, melyet évtizedeken át követelt; kimagyarázták, hogy az élettől, az embertől, a természetességtől soha művészeti irány nem távolodott el annyira, mint az, amelynek zászlaját Hugo egy félszázaddal előbb diadalra vitte. Még lírájának se kegyelmeztek. Apróra bebizonnyították: mennyivel bensőségesebb Lamartine, mennyivel közvetlenebb Musset, mennyivel művésziesebbek Baudelaire és Leconte de Lisle! És azon, aki több diszhimnusznak szivta mézét, mint a század többi költője együttvéve, alig hagytak egyebet az ingnél, melyben mint bünbánó ember jelenjék meg az Ur színe előtt. Amilyen értelmetlen áradozással ünnepezték egykor, olyan kicsinyes okvetetlenkedéssel akarták most tönkre kommentálni. Előre látható volt, hogy ennek is meglesz a maga reakciója. Meglesz; évek múltán a vélemények végre leszűrődtek s Victor Hugo kiállotta az irodalmi megrostálás viszontagságait. Annyi ellentmondás elhangzása után ha nem is szerezte vissza régi presztizsét, az időt kibírva újra elfoglalta helyét mindenek tiszteletében. Már nem kell félni, hogy kellőképpen díszes helye lesz-e az irodalom történetben. Ime, most, hogy a francia kormány nemzeti ünneppel tette emlékezetessé a költő születésének századik évfordulóját, a józanság ismét szóhoz jutott a róla beszélők körében. Igen, most már mindenki egyetért ebben: az elmúlt század egyik igazi nagyja volt ő, akinek példátlanul változatos, gazdag és hatalmas munkássága hasonlít

hatatlan szinességgel tükrözi korát. Igen, elfelejthetjük szereplését, drámáit átadhatjuk az irodalomtörténetnek, sok ezer bölcselkedő versét a feledésnek, tudakosságait a kuriózum-kedvelőknek, de azért a francia nyelv első hegedője volt ő, szíve még sokáig meg fogja rezgetetni milliók szívét, s képzelmének talán leghatalmasabb alkotása: a *Notre Dame* oly szilárdan fog állani a jövő századok kódében, mint maga a templom, ott, a Szajna mellett.

* * *

Széchenyi unokája. A királyi vár Szent István kápolnájában kedden a főuri esküvők egyik legfényesebbje fog lezajlani: Károlyi Alajos gróf vezeti oltárhoz Széchenyi Hanna grófnőt. A két történelmi név egyesülése a szentélybe szólítja a magyar főuri világ színe-javát, amelynek Széchenyi grófnő számára nem lehet elég figyelmessége és bókja. Úgy is, mint a nagy Széchenyi unokája, úgy is, mint az uri szalonok egyik beautéja és legkedvesebb tagja egyesíti személyében a szimpátiákat, amelyek násza alkalmával ritka fény és pompa prizmájával fogják körülragyogni. A menyasszony arczképét czimlapunkon közöljük.

* * *

× **A meghívó.** Egy budapesti uriember a héten provokáltatott egy másik uriembert, mert ez őt nem volt hajlandó a báljára meghívni. Ez az eset egy kicsit szokatlan, mert általában úgy tartják, hogy mindenki ur a maga házában és azt hívja meg vagy ereszti be oda, akit akar. Ami nem jelenti azt, hogy azokat, akiket meg nem hív, méltatlan vagy tisztességtelen embereknek tartaná. Hiszen akkor nekem is, neked is és valamennyiünknek Budapesten duellumra kellene kihivnunk azt a boldogtalan házigazdát — akik a tisztességünket épp oly éppnek és a frakkunkat épp oly szalonképesnek érezzük, mint az ügyvéd ur, aki csakugyan elküldötte a segédeit. Való, hogy az ügyvéd ur kért a maga számára meghívót. Hogy nem kapott a kérésére sem, ez bizonyosan bánthatta, jól nem is eshetett, de neheztelni csak saját magára volt oka, mert senki sem parancsolta neki, hogy kérjen meghívót. Az egyéni önérzet igen szép dolog; a maga méltóságát, tisztességét őrizze mindenki szigoruan és féltékenyen, de annyira kényesnek még erre se szabad lenni, hogy a sérelmét lássa az ember akkor is, mikor ilyenről szó sincs. Még furcsábbá teszi a dolgot, hogy az ügyvéd ur haragra gyult a házigazdának azon a védekezésén, hogy azért nem hívta meg: mert nem ismerte. Hát vajjon azt kellett volna mondania, hogy azért nem hívta meg: mert ismeri? Ezt nem mondhatta, mert akkor nem lett volna igazsága és igazán megsértette volna az ügyvéd urat, aki korrekt ember, uri ember, tisztességes ember: de mégis csak ember, akit hibára is vihet az indulat. A legbölcsebb dolog volna, ha a harcias tárgyalások alatt úgy összebékélnének, hogy a legközelebbi bálra kapna meghívót az ügyvéd ur kérés nélkül is. Mert az veszedelmes reform volna, ha a vendég a házigazda holttestén keresztül menne barátságos látogatásra és a házigazda a vivőteremben készülne az estélyére.

* * *

* * **Jour-honoráriumok.** A jourokon, mint részvétellel értesülünk, énekelni is szokás, s ezt a funkcióit nem dilettánsok, hanem ujabban professionátus művészek végzik. Persze, az illető énekesek s énekesnők nem ingyen csillogtatják skálájukat, s a háziur, aki ilyen csemegével kedveskedik vendégeinek, kellő tiszteletdíjat fizet a művészeknek. Már t. i. aki; mert az elmúlt héten is két eset volt, hogy a honorárium láttára a művészek nagy zavarban voltak, hogy mit csináljanak azzal a csekélységgel, amelyet nekik átnyújtottak, a szobaleánynak adják-e borraivalól vagy az inasnak? Az egyik elősmert

bécsi starnak csinos kuvertában száz koronát kézbesítettek, az operaházi hőstenor pedig egy pár inggombot kapott a Palais Royalból. A művészeket ezenfelül még egy csésze teával, egy sandwich-csal s egy nyájas mosolylyal is ellátták ugyan, a vendégszerető allure-ök azonban nem értek fel az énekesek rendszer honoráriuma közötti különbözettel. Az illető művészek aztán kezet-csókoltak a háziasszonynak s a tiszteletdíjakat elküldték a vegyelemző-hivatalnak, amelynek összes szakértői most azon fáradoznak, hogy kiszámítsák, mennyit ér egy budapesti jour. Miután ez a feladat nem könnyű, lapunk zártaig a vegyelemzés nem is ért véget, s így talán csak a jövő évtizedben referálhatunk róla, hogy mi volt kevesebb a tiszteletdíjban: a tisztelet-e vagy a díj?

* * *

* * **A becsület,** mint azt már a derék Sudermann, szabadon mások után, konstataálta: sokféle. Ez arany axiomát sokan helyeselték, sokan kifogásolták s legveszedelmesebb eszközt a párbajban keresték. Igen: a párbaj mozdítja elő a különböző felfogások keletkezését, mert ha nem volna párbaj, nem volna discussió a becsületről, nem volna alkalom az ellentétek bizonyítására. S ezért megindult a párbajellenes mozgalom, amely azonban mindjárt keletkezésében a szintén becsülettel kereskedett s megalakította a párbajbíróságokat. De a becsület hídrája tovább nőtt: ma a hadügyminiszter megtiltja a tiszteknek, hogy efféle ülésekben részt vegyenek, mert könnyen lehet, hogy a katonai felfogást a civilek leszavazzák s ezzel a tiszt ellenkezésbe jut az évszázados márs-i becsülettel. Vagyis most már van polgári becsület, amely nem verekszik; fakultatív polgári becsület, amely szükség esetén pengét ragad, feltétlenül verekedő civiltécsület, majd katonatiszti becsület, tartalékos tiszt becsület és nyilván nyugalmazott tiszt becsület is, szóval annyiféle, mint amennyi idáig sose volt. Ha valaki-affaire-bé kerül, akár belebolondulhat a sokféle distinkcióba, amelyhez természetesen az egyéni becsület is csatlakozik. E sok becsület közt eligazodni nehéz lesz s nem marad más hátra, mint 1-ső, 2-od és 3-ad fokú becsületeket teremteni avagy sorsot huzni; kinek miféle becsület jár. E sokféle alakításnak persze az lesz a következménye, hogy mindjárt első alkalommal a becsületek összezőrdülnek s az egyik becsület ki fogja a másiktól mondani, hogy nincs becsülete. Csekély ezzel szemben az a vigasz, hogy akiknek viszont nem volt becsületük, a sokoldalú kereten belül megtalálják a maguk becsületét.

* * *

+ **Félreértések elkerülése végett.** Az orosz belügyminiszter, a szent szinodus határozata értelmében szigoruan tiltotta, hogy Tolsztoj Leo lelkiüdvösségeért imádkozzanak, sőt, minden félreértés elkerülése végett megtiltotta azt is, hogy akármilyen Leo nevű emberért imádkozzanak. A szent szinodus ilyenképpen protekciójába vette a jó Isten memóriáját, aki talán össze téveszthetné a keresztnéveket és Tolsztoj Leo javára honorálhatna valami olyan imádságot, amit valami más Leóért mondtak a muszka papok. Ennek persze nem szabad megtörténnie és mert van esze a szent szinodusnak, most már nem is történhetik meg. Hála a papnak, a szent szinodusnak van annyi esze, hogy ne engedje megtévesztetni az Istent hiányos adatokkal. Az imádságban ezentul majd pontosan körül kell írni, ki az és melyik, akinek az érdekében könyörögnek. Ez bölcsen van így; de az már nem igazság, hogy emiatt az egy kiátkozott Leó miatt a többi derék és istenes Leók érdekében se lehessen a mennyei irtalomhoz fordulni, holott azok mit se vétettek a szent szinodus ellen. A többi orosz Leo számára ki kellene eszelni valami közös gyűjtőnevet, ami nem volna nehéz, mert ugyanis csak az egy Tolsztoj Leo az, akit bajos volna a többi Leóval egy kalap alá venni. Ennek más kalap kell. Egy pár millió numerussal nagyobb.

SZINHÁZ.

Balatoni rege.

(Négy felvonásban. Irta *Herczeg Ferencz*. A Vigszínház péntek esti bemutatója.)

A Balatoni Regében Herczeg Ferencz oly roppant föladatot tűz maga elé, melyet még ő sem tud megoldani. Ez körülbelül annyit jelent, hogy más is aligha tudná. Összeolvasztani egymással történelmet s regevilágot, modern humoru szatirát magyar humorral s a renaissance concettis édességeivel, mesét valósággal, hagyományt kitalálással, még pedig minden legitimitás nélkül, vagyis a nélkül, hogy e páros vagy hármas csoportok a mi hagyományainkban valaha egygyé lettek volna olvadva: ez költő számára lehetetlen föladat. Magyar mythológia nincsen vagy csak alig-alig van; mint a magyar népmese, a magyar tündérvilág, még a balatoni is, bájos, de igenen szegény; a mi hőseink, nevezetesen Mátyás király, a legmisztikusabb esetben a kereszttyén legenda félhomályában derengenek (mint mikor, például, a síheder Mátyásnak angyalok hozzák a koronát), de nem alakulnak Tündér Ilonákkal társalkodó Árgirus királyfiakká (akik különben idegen származású mesehősök); a Mátyás udvarának olasz levegője sehol sem olvadt össze a magyarral, aminthogy a nagy király holta után egy lélekzetnyi sem maradt meg belőle; a mi mai királyságunk s közéletünk külsőségeiben kevés jogfolytonosságot mutat a középkorival; egyszóval: minálunk sem a történeti valóságban, sem a nép képzeletében s a hagyomány összegyűrésében nem olvadtak soha egygyé azok az elementumok, melyekből Herczeg Ferencz egy költői egésznek akar kialakítani. Már pedig, mint ahogy a pszichológia tanítása szerint még a képzelet sem tud újat alkotni, csak a meglévőt kombinálja, a költészet sem tud megcsinálni egyebet, mint ami már megvan. Ezzel senkinek sem kell annyira tisztában lennie, mint az eltökélt költőnek, vagyis olyannak, ki az ő munkáit nemcsak költői, hanem egyéb, teszem politikai szándékokkal is írja. Távol áll tőlem azt állítani, hogy efféle eltökélés *eo ipso* aesthetikai hiba; megteremteni azt, ami nincs: a magyar regevilágot, nemcsak politikailag magasztos, de költőileg is gyönyörű szándék. Am azt is, ami nincs, abból kell megalkotni, ami megvan; a Buda Halálának nincs egy alakja vagy adata sem, akár isten, akár ember, akár állat, hogy párját ne találják a mi kézzelfogható életünkben, míg a Zalán Futása halvaszületett erőfeszítés volt az ő ujjból szoptott mythológiájával. S hogy éppen Vörösmartynál vagyunk: még egyszer mondom, egy szót sem szólok az eltökélt költészet ellen, de tudni kell, hogy a költészet még a legnagyobb művésznél sem lehet csakis eltökélés dolga. Nem kell éppen olyan hazátlan kozmopolitának lenni, mint Goethe volt, ki a német szabadságharcok idejében őszintén megmondta, hogy irjon hazafias verseket az ifju Körner, ő már öreg az effélékhez. De Vörösmarty Mihály meg Arany János bizonyára elég jó hazafi volt, s mindkettejükben pályájuk kezdetétől fogva programmszerűen élt az eltökélés: lírában, époszban, drámában, regében, történelemben, életfelfogásban magyar nemzeti költővilágot teremteni. Mindazonáltal Vörösmarty Zalánja éppoly bágyadt erőlködés, mint az Arany János forradalmi versei, míg a rettenetes katasztrófa után belőlük is, Tompa Mihályból is minden eltökélés nélkül a tengermoraj fenségével zugott ki a hazafias költészet. Nem tudom, mi van a mi időnkben, ami, mint a lengyel poétákat katolicizmusra, a magyarokat eltökélt és aláhuzott nemzetiségre ösztönzi; nem kételkedem benne, sőt mind-

nyáján magunkról tudjuk az ellenkezőjét, hogy a mai nemzedékben, mentül többre tartja a művelt világgal való közösséget, annál erősebb és tisztább a nemzeti érzés; de azt meg nem lehet eltagadni, hogy a költészet, mely ettől a politikai eltökéléstől inspirálódott, kezdve az Endrődi Sándor Kuruczdalain végig a Rákosi Jenő Tagma Királyné-jáig, a Herczeg Ferencz Pogányok regényéig s e mai darabjáig minden művészi kvalitások mellett erőltetett és erőtlén. S ha elgondolom, hogy a Vén Czigány s A Gólyához mily napokban született, szinte azon kéne imádkozni, bár sohasem következne idő, melyben az eltökélt hazafias költészet tökéleteset alkot.

Vannak aztán, ez általános okokon felül, Herczeg Ferencznek személyes sajátosságai, melyek bizonyára nem fogyatkozások, de éppen arra a bőbeszédű bájosságra nem futják, mely Kisfaludy Sándort s Vörösmarty Mihályt képessé tette a romantika játékoságára. Herczeg Ferencz, amiben különben nem kisebb ősei vannak nálunk, mint Berzsenyi, Arany János és Kemény Zsigmond, a szűkszavú költők közül való, kiknek emberei egyet néznek vagy mosolyognak vagy káromkodnak vagy rántanak a vállukon vagy pödörnek a bajuszukon, s ezzel elmondtak mindent. Mint ahogy az udvari bolond nem magyar figura, a bolondozás nem magyar tulajdonság, s a Herczeg Ferencz puritán szókészlete nem futja arra, hogy a katolikus-pogány Falstaffok és Puckok idegen származását eltakarja; hogy összeszövődjék alakos ruhává, mely mögött a politikai szatira elfér, s mint az indus művészet, három óra alatt magából növeszse ki a terebélyes rege-fát, mely egyebütt, angoloknál s németeknél, francziáknál s olaszoknál majd másfélszer éves fejlődés. S nem futja az ő nyelv-művészete sem, pedig ugyancsak tudatos és elegáns stílista. De az ő diszkrétén sujtásozott szalón-uniformisa nem az a loie-fulleres százcánczu szivárvány-köntös, ami nélkül a szerpentin-tánczos olyan, mint a koppasztott lepke. Nyugati költőnek sejtelve sem lehet arról, micsoda nyelvbéli nehézségekkel kell megküzdenie a magyaroknak, mentül inkább magyar akar lenni — a semmiből való rekonstruálás ugyanazon nehézségeivel, mint mikor magyar mitológiát akar teremteni. Mig például a Haupmannok, Fuldák és Rudolph Lotharok kényelmesen élhetnek a szervesen fejlődött szó- és formakészlettel, mely megkezdődött még a skandináv regékben, magába szítta a trubadurokat, az olasz formákat, Shakespearet, Homérost, a Cid-románcczokat, Goethét és Heinét s megfelelő fejlődést idézett elő a köznyelvben is: a magyar költőnek, mihelyt egészen magyar s történeti magyar akar lenni, mint idegenséget kell eldobnia a Faluditól Vörösmartyig tartott sokoldalú s nagy gazdagságu nyelv- és formalakulást, s le kell szállania a legszűkebb körű nép s a régibb történeti idők nyelvéhez, melyen még a Herczegnél is különb nyelv-művészek sem tudnak sokat elmondani, mivelhogy sohasem is mondtak ezeken valami nagyon sokat. A leglappangóbb jámbus is, a legszerényebb neologizmus, mint amilyen a *szellem*, *fölény* vagy — *susztar*: a Mátyás király idejével összekötve menten kiköszönt abból a magyar hangulatból, melyet Herczeg Ferencz oly gyönyörű erőfeszítéssel igyekszik össze-szőni. S a tündérvilág vers után kiáltoz, olyan vers után, aminőt megteremteni — nevezzenek bár eretneknek, ki merem mondani — nem sikerült sem a Csongor és Tünde költőjének, sem a Szentivánéji Álom fordítójának, s megalkotásában vissza kéne nyulni a módhoz, melyen Balassi Bálint, sőt még a XVIII. század nem francziás, nem németes és nem latinus, hanem, hogy a Helfy Ignác szavával éljek, *magyar magyar* egynehány költője formálta magyar verssé, ritmussá és strófaformává az uj-latin, az olasz, lengyel, török formákat. Ahogy Herczeg Ferencz az Ocskay számára megtanulta a kurucz-idők félig népies, félig kuriális

stilusát, lehet, hogy meg tudná találni és teremteni ezt az, igaz, százsorta nehezebbet és kieszelendőbbet is — de most még nem találta meg, sőt ezt a fontos dolgot annyira a könnyebb végén fogta meg, ahogy csak olyanoknak szabad, akik nem tudják, mit kéne cselekedniök. Pedig, mint az ő kis Siója, a nyelv géniusza is a Puckok között való, kik a legerősebb emberen is boszut tudnak állani; talán éppen ott, ahol legkevésbé tartotta érdemesnek figyelni és erősnek lenni, a földadata nyelvi részénél esett ki Herczeg alól a föld annyira, ahogy éppen a legerősebb emberek alól szokott kiesni, ha egyszer kiesik, kik aztán e talaj nélkül való bukdácsolásukban gyámoltalanabbak a legközönségesebb routiániánál is, — amint-hogy akármelyik operette-gyárosunk jobban össze tudta volna forrasztani a darab emberi és tündéri kettős cselekményét, mint az Herczeg Ferencznek sikerült, ki végre is egyik legkeményebb elménk s legbiztosabb alakítónk. Elgondolni Herczeg Ferenczet, amint aláhuz, hogy megértessék, s a színpadra állítja azt a humoros vagy tündéri vagy hőroszi vagy szatirikus hatást, amit a nézőkben kéne fölkeltenie — valóban, ennyire rosszul csak olyas valaki járhat, aki van akkora legény, hogy ezt a valóságot ne kelljen előtte leplezni, s ő maga is, ha a nézőtérrel objektíve látja, mi történt vele, egy mosolygó *teringettét*-tel maga is jó képet ne vágjon a tréfához, melyet a pajkos kis Sió ez egyszer a nemző apjával járatott, Omodéval, a lantossal, aki ezentul óvatosabban ellenőrizze, csakugyan sellő-e az, aki szerelembe csalja.

Viszont: a Balatoni Regét sokkal egészségesebb ember írta, hogysem az előadás jóvátehetné, amit a poéta megcsinálni nem tudott. A nem sikerült darabnak azért magától értetődően meglevő számos finom, elmés és megragadó részletét elég jól kiváltják a Vigszínház művészei, de egységet szerezni a darabba ők se tudnak. A tündérvilág tulságos kézzelfoghatósága rontja az illúziós hangulatot, mely pedig alkotás közben érezhetően benne zsbongott a költőben, — s ami a darabban még legjobban sikerült, a Mátyás udvarának precízitásával szemben a rablólovag ivadék szép magyar özvegy s a molnár legényből lett temesi bán Kinizsi Pál nyersebb magyarossága: a Csillag Teréz asszony egyébként elragadó finomságában s a Pethes jóindulatú szelidségében bizony elkallódik. Varsányi Irén sem viheti kívülről a tündérvilágba, ami jókedv abból belülről hiányzik; a sellők, akik ének és tánc helyett szavalnak és exercézóznak, szintén nem nevelik a romantikát. Egyszóval: nemcsak Herczeg Ferencz, de a Vigszínház is ez egyszer elmondhatja magáról, hogy: *teringettét!* De értetlenek és háládatlanok volnánk, ha írónak is, színháznak is vissza nem kiáltanók, hogy: katonadolog!

Ignotus.

Japán színészet. Amit Bródy Sándor írt, hogy a drámájuk két huru hangszer, melyen azonban tökéletesen játszanak: az körülbelül a legokosabb dolog, amit Szada Jakkóékról minálunk mondtak. Én csak két dolgot akarnék hozzátenni. Az egyik tiltakozás volna az ellen, hogy a japán játékot azért, mert más, mint a mienk, stilizálnak nevezték. A japán játék és általában művészet éppannyira vagy éppoly kevésbé »természetes«, mint a nyugati, mivel éppoly híven az ő viselkedésüket s szokásaikat tükrözi vissza, mint a mienk a mieinket. Szokjunk le arról a bolond német megkülönböztetésről, melynek Racine nem természetes, Shakespeare ellenben természetes, holott nem ez köztük a különbség, hanem az, hogy az egyik francia, másik angol. Még a francia és az angol divatképek sem természetellenesek, mert a francia asszony s az angol férfi valóban olyan, mint amilyenek az ő divatképek; s a japánok mozdulatai nem »éppoly merevek, mint az ő metszeik,«

hanem a metszeik híven ábrázolják az önük kifejtett mozdulatokat s kifejezési módokat; melyek önük éppoly természetesek, mint Eötvös Károlynál az, hogy járás közben a csipőjét ringatja, s a porosz granátosnál az, hogy nyársat nyelt. A parasztnak is megvannak a maga formái és tisztességűdásai, tehát ő sem »természetes«, csak parasztos, és Racine nem a természetellenesség, hanem a fejlettség fokában emelkedik túl a francia paraszton. — A másik megjegyzésem ugyanilyen szempontból szólna arról, amit a japán dráma egyébként eltagadhatatlan primitívességéről mondanak. Hozzá kell tenni, hogy ez a dráma azért nem annyira primitív, mint a mi nyugati szemünknek első pillanatra tetszik, csak a fejlődése más irányu, mint a mienké — külső események helyett belsők felé fordul, s ezeknek motívumaiból szövi össze a drámát. Látnivaló: ez ugyanaz, amire Wagner is igyekezett, ki, most a japánok játéka igazolja, mily genialis átlátással dolgozott azon, hogy a színészek mimikával és tableaukkal erősítsék a drámai kifejlést. Viszont ahogy a japánok az ő primitív muzsikájokkal egyre kísérik a drámát, bizonyos meghatározott fordulatoknál vagy indulatoknál bizonyos meghatározott hangokat vagy hangszereket hallatva: abban tulajdonképpen megvan a gondolata annak, amit Wagner teljesen megalkotott. Micsoda nagy dolog a világ egységessége, mely különbségekben s hasonlatosságokban mindenütt élénk bukkán!

I—s.

Az Aranyos. A Népszínház ujdonságának szerzője, Engländer, egy Amerikába kiszakadt osztrák ember, csöppet sem elegáns podgyászszal utazik. Batyujába összedett mindent, amiről azt hitte, hogy népszerű és amiben a hallószerv rendszeren kedvét leli. Zenéje minden inkább, mint angol; nem tudnánk belőle kiszorítani két yankeeszert vagy éppen finom vércsöppet. A szöveggel szemben Heltai Jenő tulzó noblesse-e valami kötelességfélét érzett és a darabhoz gyönyörű verseket csinált, amelyeket kár, hogy egyik-másik szereplő elparlagosít az ő módosításával. A Küry Klára és Kovács alakításai előtt dözsölhet a szem és a kedély. Küry belépője egy induló. Ilyen presto-t nehezebb énekelni minden keringónél, polkánál stb. Hasonló tisztasággal csak Paulustól hallottunk indulót deklamálni. A dirigensnek és rendezőnek, Kontinak és Stollnak, a munkája is korlátlan tiszteletet érdemel. Kar, ballet, jelmez csupa élet és fiatal fény; a színpadon nincs egész este egy halovány pont sem.

Freund Etelka pénteken a Royalban olyan műsort zongorázott, amilyennel Bécsben és Münchenben sem mernek a legkomolyabbak a közönség elé lépni. Csak a szász határtól fölfelé, a Pleisse folyó körül, Lipszében, a Bach és Schumann városában, engedhetik meg maguknak a Bösendorfer tudósai, hogy az ottani akadémiuson nevelt rajongóknak bemutassák a zeneirodalom súlyos essayit. Freund kisasszony ismereteinek D'Albertszerű gravitásáraól a minap, amikor a filharmonikusoknál játszott, elmondtuk mindazt, amire művészelkiismeretünk kötelezett. Most is azt találtuk, hogy aki a Bach-Busoni-féle orgona-toccatát, a Chopin-gyászinduló trióját, a Brahms s Paganini-változatait így tudja kibontani, az a leginspiráltabb kéz.

Az »Első Biztosító Intézetnél Katonai Szolgálat Esetére Ó cs. és kir. Fensége József főherceg védnöksége alatt« (Budapest, V., Ezsébet-tér 1. sz. f. évi január hóban 1,014.000 koronáról szóló belépési nyilatkozat nyújtott be, s 997.220 koronáról szóló kötvény lón kiállítva. A biztosított tőke tehát immár 41,785.988 koronára rug. Az intézet tudvalevőleg fugetermek számára biztosít tőkét és járadékokat, a katonai szolgálat költségeinek fedezésére, illetve be nem soroztatás esetén ellátás céljából a nagykorúság idejére. Az üzemaszon a biztosítottaké, s a besorozottak ezenfelül igen jelentékeny külön-jutalékban is részesülnek.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Ieszámítoló- és pénzváltóbank 1901. évi zárószámadata szerint az 1900. évi áthozattal együtt és a 2,053.882 k. passzív kamatok levonása után 3,626.191 k. brutto nyereség (1900 : 3,843.977 k.) és az összes költségek, adók és leírások levonása után 1,952.120 k. tiszta nyereség mutatkozik, az előző évi 2,162.483 k.-val szemben, ami a 30 millió k. részvénytőke 6 5/10%-nyi kamatozásának felel meg. Az igazgatóság a márcz. 20-án tartandó közgyűlésnek azt fogja javasolni, hogy 22 k. = 5 1/10% osztalék fizetessék az előző évi 6%-kal szemben. Az igazgatósági tantiémek levonása, továbbá a tartalékalapnak 100.000 koronányi, a nyugdíjalapnak 20.000 koronányi dotációja után (mint tavaly) fennmaradó 153,120 koronát (203.980 korona) új számlára viszik át. A kamatszámán az előző évvel szemben jelentékeny, 199.224 k. csökkenés mutatkozik. Kisebb eredményt mutat a külföldi váltókon elért nyereségek számlája is 17.299 koronával és a különböző nyereségek számlája 24.410 k.-val. A kétes követelések leírasi számlája 68.624 k.-val emelkedett, ami főleg az áruosztály egy ügyfelénél (Strassburger) szenvedett veszteségnek tulajdonítható. Az előző évnél kedvezőbb az értékpapír és szindikátusi nyereségek számlájának eredménye (+ 153.178 k.), a fiókok hozama (+ 11.511 k.) és a tisztí fizetések számlájának csökkenése (12.035 k.).

A Hazai Bank Részvénytársaság február 24-én tartotta báró Dániel Ernő elnöklete alatt VII. évi rendes közgyűlését, melyen 38 részvényes 25.794 részvény képviselőjében jelent meg. Az igazgatóság jelentése szerint az 1901-ik évi tiszta nyeresége az előző év nyereségáthozatalának hozzászámításával 763.035 korona 42 fillért teszen, mely összeg a részvénytőke 7.630 százaléknak felel meg. A közgyűlés a jelentés tudomásvétele után és a felmentvénynek az igazgatóság és a felügyelő-bizottság részére való megadása mellett elhatározta, hogy az alapszabályszerű levonások után rendelkezésre álló 638.947 korona 59 fillérből a 7. számú szelvény f. hó 25-étől kezdődőleg 10 koronával beváltassék, a tartalékalap 75.000 koronával dotáltassék, a tisztviselők között külön remunerációképp 20.000 korona felosztassék, a nyugdíjalap részére, mely ezáltal 240.332 korona 50 fillérré emelkedik, 20.000 korona fordítottassék és 56.110 korona 20 fillér, mint nyereségátvitel az 1902. üzletév javára irassék. Ezek után a közgyűlés az alapszabályok 23. §-ának módosítását elhatározván, az igazgatóságba új tagul Szerb György urat, a felügyelő-bizottság tagjaivá pedig a régi tagokat választotta meg, végül pedig Unger Alajos részvényes indítványára az igazgatóságnak és a tisztikarnak újgyűlés eredményes működéséért köszönetet szavazott.

A Salsgótarjáni Kőszénbánya-Részvénytársaság február 26-án tartotta a XXXIV-ik évi rendes közgyűlését Chorin Ferencz dr. elnöklete mellett. A közgyűlésen 56 részvényes jelent meg 22.985 részvényes és 653 szavazat képviselőjében. Az elnök a jegyzőkönyv vezetésére ifj. Chorin Ferenczet s a hitelesítésre Hanke Jenő és Parlaghy Ferencz részvényeseket kérte föl. Az igazgatóság jelenti, hogy az 1901. év kedvező előjelekkel köszöntött be. A rendes kötéseknek felül lebonnyoltatás alá kerültek az osztrák sztrájk folyama alatt 1900-ban elvállalt szállítások; ennek folytán a termelt akna- és aprószén teljesen elfogyott. Az időjárás hidegre vált s március végéig tartott s így nagy kereslet támadt a darabos és koczkaszénben. A tavasz beálltával azonban a szénpiacz élénkségét lankadás váltotta fel, amely az év végéig tartott. A magyar ipar helyzete súlyos visszahattással volt a szén kelendőségére s az állapotokat még rosszabbította a külföldi szén versenye. A kiviteli viszonylatban is váratlan zavarok történtek. Nyár derekán a román kormány rögtönösen magasabb vámátétel alá vette a társaság szenét s bár a kereskedelemügyi miniszter a külügyminiszter utján, a kellő lépéseket megtette, a román kormány ragaszkodott háározatához s így a zsilvölgyi szén kivitele Romániába egyelőre fönnekadt. Több körülmény erősen felszöktette a széntermelés költségeit, amelyek a végső eredményt kedvezőtlenül befolyásolták. De a szén bányászata ennek ellenére is rendszeren és akadálytalanul folyt az egész éven át, Nógrádmegyében, valamint a Zsil völgyében is. Különösen nagy gondot fordítottak az 1900-ban megkezdett farkasvölgyi bányászatra. A tett kísérletek bebizonyították, hogy az itt nyert szén kitünő minőségű, a gyorsvonatok fűtésére minden tekintetben alkalmas s a kormány, ennek tudatában, öt évre szerződést kötött a társasággal, évente egymillió métermázsa farkasvölgyi szén szállítására. A társaság bányáiban mindenütt nagy és czélyszerű beruházásokat tettek. Az igazgatóság jelentése fájdalommal említi fel Pulszky Ágostonnak, a felügyelő-bizottság tagjának elhalálását. A társaság a múlt évben 16,271.855 métermázsa szenet adott el s a tiszta nyereség 3,476.659 korona 43 fillér, amelyből az alapszabályszerű levonások után, részvényenkint 32 koronát fizetnek ki. A közgyűlés a jelentést tudomásul vette s a fölmentvényt minden irányban megadta; a felügyelő-bizottságba új tagul Horánszky Dezső dr-t beváltotta s hozzájárult az alapszabályok 52. és 56. szakaszainak az igazgatóság javaslata módosításához és végül köszönetet mondott a vezetőségnek és tisztikarnak a társaság ügyeinek buzgó intézéseért.

HETI POSTA.

Budapest. E—s. Prózában lehet-e több logikátlanságot összeírni avagy kötött versformában? — ki tudná azt eldönteni. Itt van mindjárt a Válás című vers bekezdése. Aszondja :

Mielőtt ösmernélek,
Váljunk édes.

Nem gondolja, hogy ilyen körülmények közt a válás egészen fölösleges.

A tenger asszonya. Az eredetije bizonyára szép, mert őszinte és egyszerű, de a fordítása annyira pongyola — érdemes volna még egyszer átírni.

Abbazia. Nem hiszed? ... Vieux jeu. Olykor mesesik, hogy a történetek és lelki állapotok kopizálják a poéták alkotásait. Az élet megtrefálja az illuziót. A versek, melyek ilyenkor teremnek, már csak lejátszott vén kották lehetnek.

Szeged. Az ország bölcsei és vaskalaposai döntenek el a fogas kérdést, hogy ki legyen vultakép a klasszikus író. Fiók Károly például okvetetlenül klasszikussá vedlik idővel, mivelhogy megtanulta a sanscrit nyelvet, amit nem minden gyalogjáró ember kapiskálhat. Ellenben Jósika Miklósról már nem oly bizonyos, mivelhogy ő a magyar történeti regény megalapítója, de sanscrit nyelven nem tudott. Forduljon jogos felszólásával egyenesen a Franklinhoz. Mi nem akarjuk az Akadémikusok czirkulusait összegabalyítani. Boldoguljanak a maguk módja szerint.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos : KISS JÓZSEF.

Megjelent!

Kóbor Tamás regénye: **BUDAPEST.**

30 lvnny tartalommal. Ára 4 kor. Megrendelhető A HÉT kiadóhivatalában.

Eszményi kebel

érhető el a PILULES ORIENTALES által, Ratió gyógyszer-tárából Párisban, Passage Verdeau 5. Az egyedül szer, mely két hónap alatt és anélkül, hogy az egészségnek ártana, az asszonyi kebel fejlődését, valamint a kebel idomálnak szilárdságát biztosítja. Egy üvegge ara használati utasítással együtt 6 korona. — Főraktár: Török József Budapest, Király-u. 12. és Andrássy-ut 26.

**Kurczk
& Psa**

Photozinkografiai
műintézet
készíti a legjobb
éltébet
mindennemű
nyomtatványhoz

Budapest, VIII. Szentkirályi-utca-13

Legtökéletesebb arcztisztító- és szépitőszerek:

Akácia

-crème
2 kor.
-puder
1 kor.
-szappan
1 kor.

Törvényesen védve. — Kapható a gyógyszerárakban.

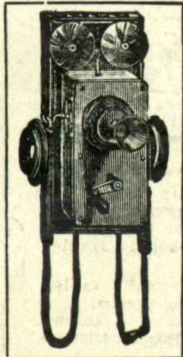
Főraktár: KRIEGNER GYÖRGY, Korona-gyógyszert. VIII., Kálmán-tér.

Deckert és Homolka

távíró-, távbeszélő-, villámhárító- és villamvilágítási berendezők

Gyár és Iroda: VI., Izabella-utca 88. BUDAPESTEN Raktár: V., Dorottya-utca 8.

A magyar királyi államvasutak szállítói.

A hangosan szóló
grafit-mikrofon

feltalálói és szabadalom tulajdonosai. Készít: telefonberendezéseket központtal v. körkapcsolással, elvállalja régi berendezéseknek s egyes készülékeknek alapos átalakítását, továbbá: villámhárítók, házi sürgönyök, tűz- és vízjelző berendezések készítését legjutányosabb áron.

Telefon automatákkal kombinált váltóáramu önműködő berendezés jelzésadásra vasutak számára.

Árjegyzékek, költségetések ingyen és bérmentve.

Ha őszi! a haja, használja a

„STELLA”-vizet, — HAIR REGENERATOR — mely nem fest, hanem a haj eredeti színét adja vissza.

Üvegje 2 korona.

ZOLTÁN BÉLA
ó ca. és kir. fens. József főherczeg udv. szállítója gyógyszerárakban:

BUDAPEST, V., Sétatér-utca. (Szabadság-tér sarkán.)

SZÉNÁSY, HOFFMANN és TÁRSA
SELYEMÁRUHÁZA
BUDAPEST, IV. KER., BÉCSI-UTCZA 4.

A

TAVASZI ÉS NYÁRI ujdonságok

teljes választéka raktarra érkezett. Cégünk elve csak „First Class” gyártmányok elárúsítása. Cégünk az országban az egyedüli, mely Lyon és Páris legelső és leghíresebb gyárosaival közvetlen összeköttetésben áll; az általunk lekötött minták és minőségek kizárólag cégünkönél szerezhetők be.

Minden egyes árucikknek

föltétlen szabott ára

nyíltan — számokkal — van jelölve, ennél fogva a **tul-fizetés teljesen ki van zárva.**

Minták a vidékre kívánatra bérmentve küldetnek.

SZÉNÁSY, HOFFMANN és TÁRSA
SELYEMÁRUHÁZA
BUDAPEST, IV. KER., BÉCSI-UTCZA 4.

MATTONI-FÉLE
GISSHÜBLER
legújabb égvényen
SAVANYU-KUT

ALAPÍTOTT 1846. B.A.R.

FREUND ÉS FIA

CS. és KIR. SZAB.

nyergek, szij- és bőröndáruk gyára.
BUDAPEST,
Korona-herceg-u. 3.sz.

Nagy választék
lószerzők, nyergek,
ostorok, zablók, lópokrócok és
utazó-cihákban legjobb készű ki-
vitelben jutányos áron.

ELŐIRÁSBAN NYEREDSZEREK TISZT URAK KÉSZÉRE LEGOL-
GSOBB ÁRAKON.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Bejegyzett
Védjegy

4711 szám

Ő Felsége
az orosz Csár udvari

Eau de Cologne

a valódi, legjobb és legkedveltebb

FERD. MÜLHENS
KOELN.

az ausztriai
Ő Felsége
Császáruddvari
szállítója.

Mercur-bank

és váltó-üzlet részv.-íárs.

BUDAPEST IV. ker., Váci-utca 37.
(Saját ház.)

ÉRTÉKPAPIROK

vétele és eladása
a napi árfolyam szerint.

KÖLCSÖNÖK

értékpapírokra a leg-
előnyösebb feltételek mellett. *****

Takarék
befétek:

4%

A CERVELLO tanár-féle

IGAZOL és az ehhez szük- **SALUS**
sleges belélegző-
készülék,

a melyet bel- és külföldi kórházakban a tüdő- és légző-
szervek bántalmainál kipróbáltak, **orvosi ren-**
deletre minden gyógyszerárban kapható. —

Prospektust és felvilágosítást bérmentve küld a

NÁDOR-gyógyszertár, Budapest, Váci-körút 17.

M kir. államvasutak.

Az osztrák—magyar vasuti kötelék 1899. évi október hó 1-től érvényes II. rész 2. füzetének 41. oldalán 1902. évi márczius hó 20-ától való érvénységgel a leipnik—kassai (Kassa—Od.) viszonylatban a 2. külön díjszabás díjtétele 100 kg-kint 143 fillérről 153 fillerre helyesbitendő.

Ugyancsak ezen kötelék 1900. évi július hó 1-től érvényes II. rész 4. díjszabási füzetében a 36. oldalán az I. csomóponti díjszabás (osztrák állomások) Carlsbad B. E. B. állomás csomóponti díjtétel azonnali érvénységgel 100 kg-kint 259 fillérről 252 fillerre helyesbitendő.

Pótlék életbeléptetése az észak-német—keleti személyforgalmu díjszabáshoz.

A m kir. államvasutak igazgatóságától vett értesülés szerint a fenti forgalomban 1899. évi október hó 1-től érvényes személy- és podgyászdíjszabáshoz f. évi április hó 1-én a II. pótlék lép életbe, mely többek között a m. kir. államvasutak és a bolgár államvasutak vonalain beszedendő, új, leszállított podgyászviteldijakat, valamint azon új határozmányt tartalmazza, mely szerint a bolgár államvasutak ezenül podgyászszabadsulyt nem engedélyeznek.

Ezen pótlék a m. kir. államvasutak díjszabás-elárusító irodájában (Budapest, VI. Csengery-utca 33. sz. II. emelet) ötven filléért kapható.

II. pótlék életbeléptetése az osztrák—magyar—szerb—bolgár—keleti személyforgalmi díjszabáshoz.

A m. kir. államvasutak igazgatóságától vett értesülés szerint a fenti forgalomban 1900. évi július hó 1-étől érvényes személy- és podgyászdíjszabáshoz f. évi április hó 1-én a II. pótlék lép életbe, mely a bolgár államvasutak vonalain után beszedendő új, leszállított podgyászviteldijakat, valamint azon határozmányt tartalmazza, hogy a bolgár államvasutak vonalainkon nem engedélyeznek többé podgyászszabadsulyt.

Ezen pótlék példányai a m. kir. államvasutak díjszabás-elárusító irodájában (VI., Csengery-utca 33. sz. II. emelet) husz filléért kaphatók.

Az igazgatóság.

Uj! CRÈME SANS GRAISE Uj!
Pár nap alatt minden arcot fehérít, sálit és szépít.
Ára 1 korona 20 fillér. Szappan 1 kor.

Dr. Kovács KÉZPASZTÁJA (csakis félhold alakú védjegyvel valódi).
Három nap alatt minden kezet gyöngéddé és fehérre varázsol. Egy üveg 1 korona 20 fillér. Hozzávaló szappan 1 korona.

KÁRPÁTI IBOLYAILLAT a legdivatosabb és legkedveltebb parfüm.
Ára mintadiveg, szép dobozban, 4 korona. Kapható minden gyogytárban és gyogyaruüzletben.

Fő- és szétküldési-raktár:
Dr. Kovács ERNŐ gyogyaszertára és illatszergyára
Budapest, VI., Gyár-u. 17.

Megjelent
"TOILET-TITKOK"
kivánatra ingyen és bérmentve.

Ha jó
KÁVÉT
akar inni, rendeljen a
FIUMEI
Kávébehozatali Társaság-tól

Postafiók 77. FIUMÉBÓL Postafiók 77.

5 kg. Kuba-kávét	kor. 16.50
5 kg. Ceylon-kávét	• 16.50
5 kg. Mocca-kávét	• 16.50
5 kg. New-Kuba-kávét	• 15.—
5 kg. Manilla-kávét	• 13.50

Hiressé vált remek kávékeverék:

2 kg. Soerabaja
1½ kg. Modjokerto-Jáva
1½ kg. Brabatos-Mocca
5 kg. 19 kor. 16 fillér.

a kávéhoz csomagolható

¼ kg. **Imperial-tea** 3 kor. 20 fill.

Minden elvámolva és bérmentve utánvétellel
vagy a pénz előzetes beküldése után.

Árlap ingyen és
bérmentve.

Czepléden
UNGHVÁRY LÁSZLÓ

300 holdas szőlőtelepe és gyümölcsfa-iskolájának, valamint borüzletének részletes árjegyzéke megjelent s kivánatra ingyen és bérmentve küldetik. Saját termésű 2-szer fejtett kitünő új bor ára 18 frttól felfelé.
Hordóval szolgálhatok.
Viszonteladók kerestetnek.

HÖLGYEKNEK!
Ilona-crème

Legújabb és orvosi szaktekintélyek által is elismert biztos hatású kéz- és arc tisztító-szer, eltávolít minden bőrtisztálanságot és rövid használat után vakító fehérre és üdév teszi az arczbőrt.

Egy tégely Ilona-crème 1 kor.
Egy drb Ilona-szappan 80 fill.

FIGYELMEZTETÉS! Készítményeim nagy közkeveltsége miatt hamisítványokat hoznak forgalomba. — Csakis az valódi, mely a doboz alján aláírásommal van ellátva. — Kapható minden gyogyaszertárban.

Szétküldési raktár: **Alexander János gyogyasz.** Szolnokon. — Budapesti főrakt.: **Török-féle gyogyaszertárak** Király-utca 17. és Andrássy-ut 29. **Kerpel-féle gyogyasz.** Lipót-körút 28. és **Thalmyer és Seitz** uraknál.